

'JE WEET NOOIT MET MENSEN ZOALS JIJ'

POLITIEBELEID TER PREVENTIE VAN ETNISCH PROFILEREN IN BELGIË

AMNESTY
INTERNATIONAL

Amnesty International is een wereldwijde beweging van meer dan 7 miljoen mensen die opkomen voor een wereld waarin alle mensenrechten worden nageleefd.

We streven naar een wereld waarin iedereen alle rechten geniet die zijn vastgelegd in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en andere internationale mensenrechteninstrumenten.

We zijn niet gebonden aan enige regering, politieke partij, ideologie, economisch belang of religie en worden voornamelijk gefinancierd door giften van leden en schenkers.

Amnesty International Belgium
Waversesteenweg 169
1050 Brussel
T: +32 2 669 37 37
onthaal@amnesty-international.be
BE11 5230 8012 9048

© Amnesty International België mei 2018

Cover
© Spittart aka Younes v.d.b.

www.amnesty-international.be

AMNESTY
INTERNATIONAL

INHOUD

LIJST MET AFKORTINGEN	2
1. SAMENVATTING	3
2. METHODOLOGIE	6
3. VAN BUIKGEVOEL TOT OBJECTIEF BEWIJS: BREDE INTERPRETATIE VAN DE 'REDELIJKE GRONDEN' VOOR EEN IDENTITEITSCONTROLE	8
3.1 'Redelijke gronden' voor een identiteitscontrole	8
3.2 De brede interpretatie van discretionaire bevoegdheden	12
3.3 Redenen voor een controle	16
3.4 Gebrek aan duidelijke regels en toezicht door oversten	26
4. GEBREK AAN KENNIS OVER HET PROBLEEM	30
4.1 Gebrek aan data en onderzoek	30
4.2 Erkenning van etnisch profileren	33
5. GEBREK AAN SPECIFIEKE TRAINING	36
5.1 Basisopleiding	36
5.2 Gespecialiseerde training	38
6. VERANTWOORDING EN KLACHTENBEHANDELING	40
6.1 Motiveren van de identiteitscontrole	41
6.2 Klachtenmechanismes	41
7. CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN	45

LIJST MET AFKORTINGEN

ANG	Algemene Nationale Gegevensbank
BDO	Behaviour Detection Officer
COPPRA	Community-oriented Policing for the Prevention of Radicalisation and Terrorism
ECRI	Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie
ENAR	Europees Netwerk tegen Racisme
EU-MIDIS	European Union minorities and discrimination survey
FRA	European Union Fundamental Rights Agency – Europees Grondrechtenagentschap
AIG	Algemene Inspectie van de federale politie en de lokale politie
ISLP	Integrated system for Local Police
WPA	Wet op het Politieambt
VCLP	Vaste Commissie voor de Lokale Politie
Unia	Interfederaal Gelijkekansencentrum

1. SAMENVATTING

“Ik doe wel aan etnisch profileren, maar ik weet niet hoe ik mijn job anders moet doen. Wij moeten discrimineren, omdat we anders gewoon niemand kunnen pakken.”

Etnisch profileren – criteria als ras of nationale of etnische afkomst gebruiken bij politiecontroles, surveillance of onderzoeksactiviteiten, zonder objectieve of redelijke rechtvaardiging - is een vorm van discriminatie. Etnisch profileren is verboden volgens het internationaal en Belgisch recht. Staten moeten stappen zetten om te voorkomen dat de politie onwettige controles uitvoert, moeten gegevens verzamelen over identiteitscontroles en wie de procedures overtreedt, aanpakken.

In België hebben de minister van Binnenlandse Zaken, de federale politie en de lokale politie tot nu toe te weinig gedaan om etnisch profileren te voorkomen, te detecteren en te bestrijden en om het non-discriminatieprincipe te vervullen. Er is weinig erkenning dat er reden is tot bezorgdheid, een nood aan dataverzameling of dat politieambtenaren onvoldoende beschikken over training, procedures en de nodige kennis om te strijden tegen een mogelijks terugvallen op negatieve stereotypen over etnische minderheden.

Etnisch profileren is moeilijk te documenteren, vooral in België, waar er geen dataverzameling gebeurt. Het gebrek aan onderzoek en gegevens over identiteitscontroles belemmert een adequaat antwoord op het probleem. Als de politie het probleem niet onderzoekt en analyseert, kunnen bepaalde vormen van discriminatie verborgen blijven en moeilijk aangepakt worden.

Amnesty International deed interviews met 48 politieambtenaren uit drie Brusselse, drie Waalse en drie Vlaamse lokale politiezones. Amnesty International sprak zowel met leidinggevende politieambtenaren als met politieambtenaren die identiteitscontroles uitvoeren op het terrein. Daarnaast interviewde Amnesty International personeel van het kabinet van de minister van Binnenlandse Zaken, de Federale Politie, de Vaste Commissie voor de Lokale Politie, Comité P, Unia en verantwoordelijken voor verschillende politieopleidingen. Ten slotte sprak Amnesty International ook met twintig mensen van etnische minderheden over hun ervaringen met de politie en identiteitscontroles.

Terwijl er een algemeen gebrek aan bezorgdheid is over het thema op nationaal niveau, toonden een aantal politieambtenaren die Amnesty International interviewde dat er een bewustzijn is over potentiële problemen met etnisch profileren en drukten zij gelijkaardige bezorgdheden uit. 24 politieambtenaren erkenden dat het probleem bestaat, zoals een korpschef: “Etnisch profileren zal zeker bestaan en soms meer en onbewuster dan we denken.” Verder veroordeelden twintig politieambtenaren etnisch profileren expliciet. 25 politieambtenaren beschreven praktijken die vragen doen rijzen over mogelijks

terugvallen op negatieve stereotyperingen om te beslissen of ze al dan niet een identiteitscontrole doen, zoals deze commissaris: “Als er een stroom van wagens is en je kan er maar een bepaald aantal uithalen, dan ga je wel selecteren op kledij, uiterlijk, het type wagen en ook huidskleur, omdat dat een element is, dus de kans is groter dat we iets vinden.”

Amnesty International stelde vast dat de politieleiding politieambtenaren geen toezicht, richtlijnen, training en tools aanreikt ter preventie van etnisch profileren. Volgens hen wordt soms verondersteld dat politieambtenaren gewoon juist zullen handelen en weten wat “redelijke gronden” voor een identiteitscontrole zijn. Zoals een commissaris stelde: “Voor dagelijkse controles gaan we ervan uit dat mensen hun job doen.”

Toch wijzen de interviews erop dat er een gebrek is aan duidelijke regels over hoe de “redelijke gronden” voor een identiteitscontrole moeten worden geïnterpreteerd en dat – deels door een tekort aan dataverzameling en systemen om controles te melden – leidinggevendend weinig toezicht hebben en weinig feedback kunnen geven over waarom en hoe identiteitscontroles worden uitgevoerd. Deze kloof laat politieambtenaren over aan hun eigen interpretatie of zelfs buikgevoel in de beslissing om al dan niet een controle te doen. Terwijl alle politieambtenaren met wie Amnesty International heeft gesproken, expliciet of impliciet verwijzen naar elementen uit de Wet op het Politieambt als ze beschrijven wanneer ze identiteitscontroles mogen uitvoeren, varieert hun interpretatie van de “redelijke gronden” sterk.

Dit doet de bezorgdheid rijzen dat identiteitscontroles door de politie de test van wettelijkheid, noodzakelijkheid en proportionaliteit niet consistent doorstaan. De studie wijst erop dat de bestaande maatregelen tegen etnisch profileren in België onvoldoende zijn om etnisch profileren bij identiteitscontroles te detecteren, te voorkomen en te bestrijden. Andere geïnterviewde politieambtenaren drukken hun bezorgdheid uit dat ze niet de juiste tools hebben om hun job effectiever uit te voeren, zoals deze inspecteur: “Als we problemen hebben om de redelijke grond voor een controle te interpreteren, krijgen we daar geen hulp bij.”

Training over hoe discriminatie te vermijden bij identiteitscontroles heeft een beperkt bereik en is meestal optioneel. De lessen variëren enorm tussen de verschillende politieacademies. In acht van de tien basispolitieopleidingen die Amnesty International kon inkijken, komt etnisch profileren niet expliciet aan bod. Er zijn enkele gespecialiseerde opleidingen waar etnisch profileren aan bod komt, maar niet al deze opleidingen hebben als doel om etnisch profileren tegen te gaan.

In vier zones stelden beleidsmakers dat ze uit het gebrek aan klachten concludeerden dat er geen probleem was met etnisch profileren. Amnesty International stelde echter vast dat er bezorgdheden zijn over de opties voor wie klacht wil neerleggen om rechtvaardigheid en herstel te bekomen. Ten eerste verantwoordden politieambtenaren niet systematisch waarom ze iemand controleren en registreren ze de controle niet op een gedetailleerde manier voor dataverzameling, wat verificatie bemoeilijkt. Ten tweede is er een gebrek aan vertrouwen en bewustzijn over de klachtenmechanismes. In de politiezones waar Amnesty International interviews afnam, waren er ofwel nog geen klachten ontvangen over etnisch profileren, ofwel kon de beleidsverantwoordelijke geen aparte cijfers geven, omdat dit niet apart geregistreerd wordt.

Onder het internationaal recht blijft de Belgische staat verantwoordelijk voor het respecteren, beschermen en opleggen van het verbod op discriminatie, zoals het ook voorzien is in het grondwettelijk kader. Toch is er in België geen beleid over etnisch profileren op nationaal niveau, noch is er de verplichting voor politiezones om er één te hebben. Slechts enkele politiezones hebben ervoor gekozen om beleid tegen etnisch profileren te ontwikkelen.

Toch zijn er ook enkele bemoedigende lokale en federale initiatieven, onder meer in de politiezones Mechelen-Willebroek, Antwerpen en Brussel-Noord. Sinds 2014 wordt er op federaal niveau een opleiding ontwikkeld om agenten aan te leren om situaties op objectieve indicatoren in te schatten.

Hoe deze initiatieven zich vertalen op het terrein en of ze daar impact hebben, is echter nog niet onderzocht.

Etnisch profileren is niet enkel discriminerend, het heeft ook verschillende andere negatieve gevolgen. Het is stigmatiserend en kan bijdragen aan het versterken van bestaande vooroordelen in de maatschappij. Zo beschrijft ook 'Emmanuel' zijn gevoel tijdens een controle: "Er is al dat volk dat naar ons kijkt en denkt: 'wat hebben die nu weer gedaan?' De vooroordelen gaan zich versterken." Etnisch profileren kan ervoor zorgen dat bepaalde groepen in de maatschappij de politie wantrouwen, wat schadelijk is voor de legitimiteit en de effectiviteit van de politieorganisatie. Verder tonen studies aan dat etnisch profileren geen effectieve politiemethode is.

Amnesty International roept de Belgische overheid en het Parlement, de politieacademies, de federale en lokale politie, de Diensten Intern Toezicht en het Comité P op om:

- etnisch profileren als bekommernis in België te erkennen;
- gedetailleerde richtlijnen en regels te voorzien over de "redelijke gronden" voor een identiteitscontrole met onder andere een vermelding van het discriminatieverbod;
- gegevens te verzamelen over het gebruik van identiteitscontroles en het te monitoren en te onderzoeken;
- klachten grondig, onpartijdig, transparant en effectief te behandelen;
- voor alle relevante politieambtenaren verplichte en doorlopende training te voorzien die aandacht besteedt aan het verbod op etnisch profileren.

2. METHODOLOGIE

Dit rapport is gebaseerd op 53 interviews met meer dan 83 personen tussen juni 2017 en januari 2018.¹ Amnesty International sprak met 48 politieambtenaren uit drie Brusselse, drie Waalse, drie Vlaamse lokale politiezones in een stedelijke context met de hoogste percentages van mensen met een niet-Europese migratieachtergrond.² In Brussel waren dat Brussel Hoofdstad-Elsene, Brussel-Noord en Brussel-Zuid. In Vlaanderen Antwerpen, Genk (zone CARMA) en Mechelen-Willebroek en in Wallonië Charleroi, Luik en Ottignies-Louvain-la-Neuve. In eerste instantie contacteerde Amnesty International ook de politiezone Verviers, maar zij wensten geen gesprek te hebben over etnisch profileren omdat de zone daarover geen beleid heeft uitgewerkt.

In elke zone sprak Amnesty International met ofwel de korpschef, ofwel de verantwoordelijke voor het beleid rond discriminatie en diversiteit, ofwel beiden samen. Indien we de toelating kregen, spraken we ook met twee tot vijf politieambtenaren³ die dagelijks identiteitscontroles uitvoeren op het terrein, geselecteerd door de politiezone zelf. Enkel Politiezone CARMA uit Genk gaf ons geen toelating om politieambtenaren te spreken die identiteitscontroles uitvoeren. Voor beide soorten interviews gebruikten we een gestructureerde vragenlijst.

Daarnaast had Amnesty International ook gesprekken met:

- medewerkers van het kabinet van de minister van Binnenlandse Zaken;
- de adviseur Cel Diversiteit van de Federale Politie;
- een commissaris van de Federale Politie, bevoegd in het domein van informatiebeheer;
- de toenmalige⁴ leden van het dagelijks bestuur van de Vaste Commissie van de Lokale Politie;
- de voorzitter, het hoofd van de dienst enquêtes, een commissaris-auditor en een jurist van het Comité P, het Vast Comité van Toezicht op de politiediensten;
- twee medewerkers van de dienst individuele ondersteuning van Unia;
- de verantwoordelijken voor de opleidingen Behaviour Detection Officer (BDO), Community Oriented Policing Preventing Radicalisation and Terrorism (COPPR) en “Holocaust, politie en mensenrechten” binnen de politie. Van deze twee laatste opleidingen volgden medewerkers van Amnesty International ook een sessie mee.

---

1. Sommige interviews waren met twee of meer personen: de gesprekken met de beleidsverantwoordelijken uit Antwerpen, Charleroi, Genk, Luik en Mechelen, met het Comité P, de VCLP, het kabinet Binnenlandse Zaken, Unica, de VCLP en Kazerne Dossin, met de politieambtenaren van de politiezone Brussel-Zuid en getuigen in Genk.

2. Gebaseerd op cijfers van Jan Hertogen, BuG 326, www.npdata.be.

3. Wanneer we naar interviews met politieambtenaren verwijzen, vermelden we enkel een willekeurig cijfer dat we aan elk interview toekenden, om de anonimiteit van de geïnterviewden te beschermen.

4. Op 7 september 2017.

Ten slotte sprak Amnesty International met negentien personen uit etnische minderheden en een moeder van drie kinderen van een etnische minderheid over hun ervaringen met de politie en identiteitscontroles. Deze twee vrouwen en 18 mannen, tussen 16 en 57 jaar, praatten over hun ervaringen met politie in Antwerpen, Mechelen, Brussel, Mortsel, Lier, Gent, Genk en Oostende. Hun verhalen werden doorheen het rapport verwerkt als illustratie van hun ervaringen met identiteitscontroles en hun kijk op etnisch profileren. Afhankelijk van hun voorkeur, werd hun echte naam gebruikt of vervangen door de initialen of een pseudoniem (tussen aanhalingstekens). Om de anonimiteit van sommige personen te bewaren, besloot Amnesty International de vertegenwoordigers van de betrokken politiezones hier niet over te bevragen.

Amnesty International bedankt iedereen die instemde voor een interview en iedereen die heeft meegewerkt aan dit rapport.

ERVARINGEN VAN MENSEN VAN ETNISCHE MINDERHEDEN MET IDENTITEITSCONTROLES

“Er was eens een drugscontrole op school, met drugshonden. De hond was niet bij mij gestopt, maar toch hebben ze mij eruit gepikt. Ze zeiden: ‘Je zag er verdacht uit.’” Soufiane, 19, arbeider, van Marokkaanse afkomst.

“Ik weet dat ze zich meer vrijheid permitteren door mijn look. Ik heb al controles gezien in Woluwe etc. en daar volgen ze veel meer de regels. ... Ze controleren echt op basis van je gezicht, het kan hen niet schelen wie je bent.” Achraf, 22, student, van Marokkaanse afkomst.

“Ik ging naar een festival, er was een doorgang waar politie aan beide kanten staan en in rugzakken kijken. Voor mij werd 20 man doorgelaten zonder probleem en net ik werd eruit gehaald voor een fouillering. Ik vroeg waarom net ik er werd uit gehaald, hij reageerde: ‘Ga jij ook zo beginnen of wat?’ Ik had gewoon een vraag gesteld. ‘Ga je weer die kaart van racisme spelen?’ Het was volgens hem toevallig dat ik er werd uit gekozen. Ik wilde ook niet moeilijk doen, ik wilde mij amuseren. Maar ik vond dat wel opmerkelijk. Op den duur durf je de vraag waarom bijna niet meer stellen.” Don, 29, jeugdwerker, van Congolese afkomst.

Twaalf personen vertellen ook dat ze, zeker als jonge man, regelmatig gecontroleerd werden, van verschillende keren per jaar tot vier keer per week.

“Voor mijn 16, in de vakantie bijvoorbeeld, was dat zeker drie of vier keer per week. Nu is het meer één keer per week, ik ben nu op andere plaatsen.” Yassine, 20, student, Belg van Marokkaanse afkomst.

“Soms ben je dat beu, omdat dat te vaak gebeurt. Als het één keer gebeurt, oké, maar als je elke week wordt tegengehouden voor een ‘routinecontrole’, denk je: dat klopt toch niet?” Bachiri, 21, arbeider, van Marokkaanse afkomst.

“Als adolescent werd ik vaak gecontroleerd. ... Je zit neer, je ziet een politiewagen in de verte, maar je bent al klaar. Je denkt: ze komen naar ons. Dat is echt elke keer zo. Zelfs als er niets gebeurt, leef je constant in die ‘angst’.” Faisal, 46, artiest, van Marokkaanse afkomst.

3. VAN BUIKGEVOEL TOT OBJECTIEF BEWIJS: BREDE INTERPRETATIE VAN DE ‘REDELIJKE GRONDEN’ VOOR EEN IDENTITEITSCONTROLE

“Het doet pijn om je anders te voelen. Ik leef hier, ik werk hier, ik studeer hier, ik doe alles zoals iedereen, maar ondanks alles, voel je dat je kleine verschil je recht geeft op dat soort behandeling.”

Achraf, 22, student, van Marokkaanse afkomst, beschrijft zijn ervaringen met identiteitscontroles door de politie.

3.1 ‘REDELIJKE GRONDEN’ VOOR EEN IDENTITEITSCONTROLE

De Belgische Wet op het Politieambt van 5 augustus 1992 (WPA) bepaalt dat politieambtenaren iemands identiteit mogen controleren “indien zij, op grond van zijn gedragingen, materiële aanwijzingen of omstandigheden van tijd of plaats redelijke gronden hebben om te denken dat hij wordt opgespoord, dat hij heeft gepoogd of zich voorbereidt om een misdrijf te plegen of dat hij de openbare orde zou kunnen verstoren of heeft verstoord.”⁵ Bovendien mogen overheden identiteitscontroles voorschrijven “teneinde de openbare veiligheid te handhaven of de naleving te verzekeren van de wettelijke bepalingen met betrekking tot de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen.”⁶ Volgens de Belgische wet kan de persoon niet weigeren zijn identiteitskaart af te geven aan de politie.⁷

5. Wet 5 augustus 1992 op het politieambt, art. 34§1, http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&c-n=1992080552&table_name=wet

6. Wet 5 augustus 1992 op het politieambt, art. 34, §§1 en 3, http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&c-n=1992080552&table_name=wet

7. Wet 5 augustus 1992 op het politieambt, art. 34§4, http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&c-n=1992080552&table_name=wet

Politieambtenaren hebben een zekere discretie nodig – hun eigen beslissingsruimte om te kiezen wie ze controleren - om hun werk effectief te kunnen uitvoeren. Deze discretionaire bevoegdheden zijn beperkt door het discriminatieverbod⁸, dat geldt voor actoren van de staat, waaronder politieambtenaren.⁹ Daarom is etnisch profileren illegaal volgens de Belgische wet.¹⁰

Etnisch profileren is een schending van het recht om vrij te zijn van discriminatie en het recht op gelijke behandeling, zoals het is vastgelegd in de nationale wet en internationale verdragen waarbij België partij is. Dit zijn onder meer het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (IVBPR), het Internationaal Verdrag inzake de Uitbanning van Alle Vormen van Rassendiscriminatie (IVUR)¹¹, het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM).¹²

In een beslissing over de wettelijkheid van identiteitscontroles in een specifiek geval, vond het VN-Mensenrechtencomité dat, hoewel criminaliteitspreventie en migratiecontrole wel legitieme doelen zijn, “fysieke of etnische karakteristieken van personen die controles ondergaan niet als indicatie mogen gezien worden van een mogelijk illegaal verblijf in het land. Noch moeten [controles] zo uitgevoerd worden dat ze enkel personen met specifieke fysieke of etnische kenmerken viseren.” Het Comité vond dat dit een negatief effect heeft op de waardigheid van de betrokken personen, kan bijdragen aan de verspreiding van xenofobische attitudes en ingaat tegen een doeltreffend beleid om rassendiscriminatie tegen te gaan.¹³

De Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie (ECRI) definieert etnisch profileren of *racial profiling*¹⁴ als “het gebruik door de politie, zonder objectieve en redelijke rechtvaardiging, van criteria zoals ras, kleur, taal, religie, nationaliteit of nationale of etnische afkomst bij controle-, surveillance- of onderzoeksactiviteiten.”¹⁵ Er zijn ook verschillende EU-richtlijnen die informatie verschaffen over hoe wettelijke identiteitscontroles uit te voeren en hoe controles die mensenrechten schenden te identificeren en te bestrijden.¹⁶ Het VN-Comité tegen Rassendiscriminatie (CERD), dat toeziet dat staten hun verplichtingen onder het IVUR naleven, riep in het kader van politie uitdrukkelijk op om “de nodige stappen te nemen om ondervragingen, arrestaties en fouilleringen te voorkomen, die in realiteit enkel gebaseerd zijn op het fysieke uiterlijk van een persoon, zijn kleur, kenmerken of behoren tot een raciale of etnische groep, of elke profilering die hem of haar blootstelt aan een grotere verdenking.”¹⁷

---

8. Zoals bepaald in de Belgische Grondwet (art. 10 en 11), de Antidiscriminatiewet (Wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie) en de Antiracismewet (Wet van 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden).

9. “Met gevangenisstraf van twee maanden tot twee jaar wordt gestraft ieder openbaar officier of ambtenaar, iedere drager of agent van het openbaar gezag of van de openbare macht die in de uitoefening van zijn ambt een persoon discrimineert wegens een van de beschermde criteria. Dezelfde straffen worden toegepast wanneer de feiten begaan zijn jegens een groep, een gemeenschap of de leden ervan, wegens een van de beschermde criteria.” Art. 23 Antiracismewet en Antidiscriminatiewet.

Ook art. 24 van de deontologische code van de politie stelt dat “bij de uitoefening van hun ambt [personeelsleden] zich onthouden van elke vorm van discriminatie en van elke vorm van partijdigheid, ongeacht de reden ervan en in het bijzonder : het zogenaamde ras, de huidskleur, de afstamming, de nationale herkomst, het geslacht of de seksuele geaardheid, de burgerlijke stand, de geboorte, de taal, het patrimonium, de leeftijd, de religieuze of filosofische overtuigingen, de gezondheid, de handicap of de fysieke kenmerken”.
http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=2006051033&table_name=wet

10. Voor een beter begrip van het juridisch kader rond etnisch profileren, zie: Amnesty International, 2017, *Etnisch profileren bij de politie. Analyse van het juridisch kader in België*. <https://www.amnesty-international.be/nieuws/etnisch-profileren-juridische-analyse>

11. Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (IVBPR), art. 2 en 26; Internationaal Verdrag inzake de Uitbanning van Alle Vormen van Rassendiscriminatie (IVUR), art. 1, 2, 4, 5 en 7.

12. Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM), art. 14 en protocol n°12.

13. UN Human Rights Committee, *Williams v. Spain*, CCPR/C/96/D/1493/2006, 17 August 2009.

14. In dit rapport gebruikt Amnesty International de termen “etnisch profileren” en “racial profiling” verwisselbaar.

15. ECRI, 2007, *ECRI policy recommendation n°11: combating racism and racial discrimination in policing*, para.1.

16. Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie, art. 20; EU-richtlijn 2000/43/EC inzake gelijke behandeling op grond van ras of etnische afstamming, art. 2.

17. CERD, General recommendation XXXI on the prevention of racial discrimination in the administration and functioning of the criminal justice system, para. 20, <http://www.refworld.org/docid/48abd56dd.html>.

Etnisch profileren zorgt ervoor dat etnische minderheden vaker gecontroleerd worden dan de etnische meerderheidsgroep,¹⁸ zonder dat er een redelijk vermoeden, informatie of bewijs is dat die persoon een misdrijf heeft gepleegd, of zonder dat er een objectief gerechtvaardigde reden voor bestaat. Deze onwettige controles worden uitgevoerd op basis van negatieve eigenschappen die worden toegewezen aan hele etnische groepen en vooroordelen over mensen die behoren tot deze groepen, of zo gezien worden.

Er moet een onderscheid gemaakt worden tussen etnisch profileren en het gebruik van persoonlijke kenmerken in overeenstemming met ander objectief bewijs, om politie te helpen een verdachte van een specifiek gepleegd misdrijf te identificeren. Als de politie bijvoorbeeld betrouwbare informatie heeft dat de dader van een misdrijf een blauwe vest en een jeansbroek draagt, 1m80 groot is en een zwarte huidskleur heeft, dan kunnen deze specifieke kenmerken samen gebruikt worden bij het opsporen van deze persoon. De politie kan ook voorspellende profielen¹⁹ preventief gebruiken om inlichtingenverzameling of andere preventiemaatregelen te focussen op personen die waarschijnlijk criminele activiteiten zullen ondernemen of plannen. Wanneer criteria zoals huidskleur, taal, religie, nationaliteit of etniciteit in deze context gebruikt worden op basis van specifieke, betrouwbare en onbevooroordeelde informatie²⁰, kan het een legitiem middel voor politiewerk zijn. Worden deze criteria echter zonder objectieve of redelijke rechtvaardiging gebruikt, dan is er sprake van discriminatie.²¹

Etnisch profileren kan plaatsvinden op organisatorisch niveau door procedures of instructies, op het niveau van de individuele politieambtenaar of het kan het resultaat zijn van institutioneel racisme.²² Dit kan zowel bewust als onbewust gebeuren. Wanneer acties of maatregelen – bewust of onbewust – resulteren in een ongelijke behandeling zonder objectieve rechtvaardiging, moeten ze worden beschouwd als discriminatie, waarbij het kan gaan om directe of indirecte discriminatie.²³

---

18. Het EU-MIDIS-onderzoek publiceerde de volgende cijfers in 2010: 24% van de Noord-Afrikaanse respondenten werd de 12 maanden voorafgaand aan het onderzoek gecontroleerd, 18% van de Turkse respondenten en 12% van de meerderheidsrespondenten. FRA, 2010, *EU-MIDIS. Data in Focus Report. Police stops and minorities*.

19. "Voorspellende profielen kunnen ook gerechtvaardigd zijn als ze gebruikt worden om een beperkt aantal minimaal ingrijpende maatregelen te richten op basis van tijds- en plaats specifieke operationele inlichtingen. Wat echter bijna nooit gerechtvaardigd zal zijn, is het gebruik van etnische criteria om hele gemeenschappen onder verdenking te stellen, of leden van een bepaalde groep onder ingrijpende veiligheidsmaatregelen te stellen die interfereren met hun mensenrechten." Amnesty International, 2009, *Dealing with difference*, p.34.

20. Hierbij is het belangrijk om te vermelden dat informatie – en daarbij ook statistische informatie – bevooroordeeld kan zijn, als het gebaseerd is op bevooroordeeld politiewerk. Door zich op deze informatie te baseren, wordt het vooroordeel bestendigd.

21. Amnesty International, 2009, *Dealing with difference*, p.34.

22. "Het collectieve falen van een organisatie om een geschikte en professionele dienst te verlenen aan mensen omwille van hun huidskleur, cultuur of etnische origine. Het kan gezien of gedetecteerd worden in processen, attitudes en gedrag dat oploopt tot discriminatie door onbewuste vooroordelen, onwetendheid, achteloosheid en racistische stereotypering, waardoor etnische minderheden worden benadeeld." The Stephen Lawrence Inquiry, February 1999, para. 6.34, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/277111/4262.pdf (geconsulteerd 23 april 2016).

23. Directe discriminatie is een ongunstige behandeling die op het eerste gezicht discriminerend is. Indirecte discriminatie gebeurt wanneer een schijnbaar neutrale maatregel een ongelijke impact heeft op een bepaalde groep zonder objectieve of redelijke rechtvaardiging. Zie bijvoorbeeld Amnesty International, *Dealing with Difference: a Framework to Combat Discrimination in Europe* (EUR 01/003/2009), p. 19-20, <https://www.amnesty.org/en/documents/EUR01/003/2009/en/>

© Spiltart aka Younes v.d.b.

“Wij waren niets aan het doen. De politie kwam aan en kwam naar ons. Ze zien ons en denken direct: ‘Ze gaan sowieso drugs hebben.’” Deniz, 16, scholier, van Turkse afkomst.

DE IMPACT VAN EEN CONTROLE OP HET INDIVIDU

Een identiteitscontrole kan een belangrijke impact hebben op de gecontroleerde persoon. Identiteitscontroles kunnen stigmatiserend zijn en kunnen ook bestaande vooroordelen versterken in de maatschappij, aangezien ze in de openbare ruimte gebeuren.²⁴

Vier politieambtenaren zeiden tegen Amnesty dat ze beseffen dat een controle voor hen misschien niet veel voorstelt, maar dat dat niet geldt voor de gecontroleerde persoon.

“Als ik morgen gecontroleerd zou worden, zou ik me echt niet goed voelen. Maar voor een bepaald deel van de bevolking, is dit dagelijkse kost en dat merk je ook aan hun reactie.” Inspecteur²⁵

“Een politiecontrole blijft een politiecontrole, het is al voorgevallen dat mensen zich niet graag laten controleren. Dat kan ik begrijpen, dat is nooit tof, zich mengen in het leven van iemand.” Inspecteur²⁶

“Het is niet leuk om altijd je identiteitskaart te moeten geven, om altijd geconfronteerd te worden met het feit: we zitten hier en we moeten onze identiteitskaart geven.” Inspecteur²⁷

24. Amnesty International Nederland publiceerde eerder een rapport over de impact van etnisch profileren: *Gelijkheid onder druk. De impact van etnisch profileren*, https://www.amnesty.nl/content/uploads/2016/11/osf_ainl_gelijkheid_onder_druk_nov_2013.pdf?x62907

25. Inspecteur, interview 43.

26. Inspecteur, interview 53.

27. Inspecteur, interview 61.

Zes andere politieambtenaren minimaliseren de identiteitscontrole²⁸ en stellen dat het niet erg is om te controleren, zolang het maar vriendelijk gebeurt.

“Een identiteitscontrole is ook maar een identiteitscontrole. Mij mogen ze mijn pas vragen, ik heb dat eigenlijk nog nooit meegemaakt, maar bij mij gaan ze niets vinden. Dan zou ik mijn pas geven, dan kijken ze die na en dan is dat in orde.” Inspecteur^w

Dat een controle niet vrijblijvend is – de persoon kan op dat moment niet weigeren en zijn of haar weg verderzetten – en een impact kan hebben op de individuele persoon en op de beeldvorming over bepaalde groepen, moet in rekening gebracht worden wanneer politieambtenaren de proportionaliteit van de controle beoordelen.

“Soms heb je vriendelijke agenten ... Maar negen op de tien keer hoor je alleen: ‘Paskes’, ‘Bol het af’, ‘Hou uw bakkes.’ Of soms stellen ze rare vragen: ‘Geen drugs bij? Wat doe je hier?’ Ze laten je heel hard voelen dat je ergens schuldig aan bent, dat je sowieso iets op zak hebt, een wapen of drugs. Je krijgt het gevoel dat je een crimineel bent. ... Alle politieagenten moeten weten dat een controle écht een impact heeft op een persoon, zowel psychologisch, zelfs fysiek, als toekomstgericht.” Yassine, 20, student, Belg van Marokkaanse afkomst.

“Het heeft me in totaal veel tijd gekost, van half 7 's avonds tot 12u 's middags. Ik heb mijn schoolwerk niet kunnen afmaken. Emotioneel was ik erg geraakt. Achteraf zeiden de politieagenten ook geen sorry. Dat zou niet per se een verschil maken, maar dan heb je tenminste het gevoel dat ze handelden vanuit hun plicht, niet gewoon omdat ze Marokkanen haten.” ‘Moussa’, 25, artiest, van Noord-Afrikaanse afkomst, gecontroleerd en dan vastgehouden zonder gevolg.

“Onlangs vroeg ik me af hoe gekleurd ik nog was, omdat ik zo Belgisch opgevoed ben en mijn kinderen ook grotendeels Belgisch opvoed, maar nu [ik als enige spreker op een evenement van de politie mijn identiteitskaart moest tonen en een badge kreeg, terwijl de sprekers met Belgische namen dat niet moesten,] ben ik een illusie armer.” M.S., 37, multi-etnisch.

3.2 DE BREDE INTERPRETATIE VAN DISCRETIONAIRE BEVOEGDHEDEN

Alle politieambtenaren met wie Amnesty International heeft gesproken, verwijzen expliciet of impliciet naar elementen uit de WPA als ze beschrijven wanneer ze identiteitscontroles mogen uitvoeren. Tien politieambtenaren³⁰ verwezen specifiek naar de vele interpretatiemogelijkheden van de wet.

28. Vijf inspecteurs (interviews 35, 37, 38, 42, 55) en een korpschef (interview 15).

29. Inspecteur, interview 35.

30. Namelijk een beleidsverantwoordelijke (interview 2), een hoofdinspecteur (interview 40) en acht inspecteurs (interviews 36, 37, 38, 42, 45, 52, 59 en 61).

“Je hebt het wettelijk kader en dan heb je de grijze zone en alles wat erbuiten ligt. De grijze zone is ons werkveld en die ligt aan de twee kanten van het wettelijk kader. Soms rijden we er de kantjes af, soms zijn we te voorzichtig.”
Inspecteur³¹

“In principe mag je niet zomaar iemands identiteitskaart vragen, als er niets aan de hand is. Maar er is altijd wel iets aan de hand. Je kan iemands gedrag altijd wel interpreteren waardoor er iets aan de hand is, waardoor je iemand kan controleren. Vluchtig wegstijgen, schichtig gedrag, dat is een heel subjectief begrip dat je zelf kan invullen om je controle te rechtvaardigen, dat besef ik ook wel. Je moet natuurlijk wel ergens werkruimte hebben om verder te kunnen gaan.” Inspecteur³²

“De wet is goed gemaakt, hij geeft ons zeer duidelijke richtlijnen, maar laat de deur een beetje open staan. Nee, ik kan niet alle jongeren die op een bankje zitten, controleren, dat hangt af van de omstandigheden van tijd en plaats, maar wat is dat, omstandigheden van tijd en plaats? Dat is het moeilijke. ... Ik denk dat er altijd wel een manier is om een reden te vinden voor een identiteitscontrole.” Hoofdinspecteur³³

“Ik kan iets banaal vinden, terwijl mijn collega het verdacht vindt.” Inspecteur³⁴

Uit antwoorden aan Amnesty International blijkt dat politieambtenaren het moeilijk vinden om deze wet objectief te interpreteren. Elf politieambtenaren verklaren dat ze bij controles afgaan op hun *buikgevoel*, waarbij sommigen erkennen dat buikgevoel geen voldoende redelijke grond is voor een wettige identiteitscontrole.

“Als je dingen ziet tijdens patrouille en je zesde zintuig zegt dat er iets niet in orde is, dan ga je die controleren.”
Inspecteur³⁵

“We zitten in zo'n grijze zone met zoveel buikgevoel, dat ik soms iets heb: ik voel aan mijn water dat ik die moet controleren en dan blijkt dat er iets mis is met die mens. En toch kan ik geen reden geven om te zeggen waarom. 'Hij gedroeg zich verdacht': dat kan je niet definiëren. Dat is buikgevoel, Fingerspitzengefühl, we werken echt op intuïtie. Ik kan er vaak naast zitten, natuurlijk. ... Hoe je dat ziet, dat kun je niet vatten, behalve door ervaring. Dat kan je in geen enkele school aanleren. Achteraf moet je dat op papier zetten: oei, hoe ga ik dit nu uitleggen.”
Inspecteur³⁶

“Je moet dat aanvoelen op het moment zelf. Dat gevoel moet groeien. Je gaat fouten maken, maar aarzel dan niet om terug te schakelen.” Hoofdinspecteur³⁷

“In de politie school hebben ze mij gezegd: als er ergens in je hoofd een lichtje gaat branden, vertrouw dat dan. Je gaat in het begin misschien veel mis zijn, maar je leert elke dag bij, dat heeft dan met ervaring te maken, wat je hoort van je collega's. Wat doet lichtjes branden: hoe iemand je aanspreekt, hoe ze naar je kijken, of ze wegstijgen, of ze vriendelijk goeiedag terugzeggen, het zijn allemaal kleine dingen, die optelsom. Als er een lichtje gaat branden, ga je die meer in het oog houden, niet per se controleren, want je 'gut feeling' is niet legaal, je kan moeilijk zeggen: ik heb die persoon gecontroleerd, want mijn buikgevoel zei dat. Ik ga die persoon dus misschien even in het oog houden en dan misschien iets verdacht vinden.” Inspecteur³⁸

31. Inspecteur, interview 36.

32. Inspecteur, interview 38.

33. Hoofdinspecteur, interview 40.

34. Inspecteur, interview 42.

35. Inspecteur, interview 38.

36. Inspecteur, interview 36.

37. Hoofdinspecteur, interview 9.

38. Inspecteur, interview 45.

“Op het terrein denk ik dat het nog vaak gaat over ervaring en buikgevoel. Het wordt doorgegeven aan elkaar, je leert van elkaar. Je hebt enerzijds wel de wet, maar ... Intern gebeurt er niets meer verder, misschien meer informeel, in eenheden: waarom gaan we die controleren, is er een beschrijving, ... ? Vreselijk eigenlijk. ... Je hebt mensen die de intuïtie hebben om ze eruit te pikken en dan ook raak hebben. Je moet hén leren formuleren waarom ze dat gedaan hebben, dan kunnen de anderen daar ook iets mee doen.” Commissaris³⁹

Amnesty International stelde vast dat de politieleiding politieambtenaren geen toezicht, richtlijnen, training en tools aanreikt ter preventie van etnisch profileren. De politieleiding moet politieambtenaren aansturen op het terrein door beleid, strategieën, training, toezicht, controle en oefeningen om lessen te trekken, om te verzekeren dat politiewerk gebeurt volgens een duidelijk gedefinieerd beleid en strategie, en niet volgens persoonlijke interpretaties – en conform de internationale mensenrechtenverplichtingen van België, met name het non-discriminatieprincipe.

Het is begrijpelijk dat het buikgevoel van politieambtenaren getriggerd wordt in sommige situaties, door vorige ervaringen. Toch is het nodig dat ze, voor ze handelen naar dat buikgevoel, kritisch nadenken over of ze een objectieve reden hebben om te denken dat er iets mis is, of dat ze bevooroordeeld zijn en gewoon afgaan op het fysieke uiterlijk.⁴⁰ Hiertoe moeten de politieambtenaren getraind worden om kritisch te reflecteren en te beoordelen hoe ze hun oordeel vellen.

Uit deze interviews blijkt duidelijk dat politieambtenaren terugvallen op negatieve stereotyperingen over bepaalde etnische minderheidsgroepen, en dat dit een grote rol speelt in of ze al dan niet een identiteitscontrole uitvoeren. Dertien politieambtenaren⁴¹ vertelden Amnesty dat hun perspectief op bepaalde groepen vervormd kan worden en dat negatieve kenmerken instinctief worden gelinkt aan etnische minderheden. Zo beschreef een inspecteur aan Amnesty International:

“Je maakt automatisch correlaties, dat is menselijk. Vooroordelen kunnen ons leven redden in ons beroep. ... Op dit moment zegt mijn intuïtie, mijn statistiek: Handtasdief? Marokkaan. Zatlap? Oostblokker. Drugsdealer? Marokkaan. Kloppen die statistieken? Ik ga af op ervaring.”⁴²

Sommige politieambtenaren, waaronder een korpschef, zeggen door de terreurdreiging hun aandacht ook meer te richten op mensen die gezien worden als behorende tot bepaalde groepen, zonder dat daar een specifieke reden voor is in het concrete geval.

“Als alle aanslagen in de wereld door bruine moslims gebeuren, moet je het niet bij n*gers zoeken. Iedereen met gezond verstand bij de politie weet dat als je zegt ‘mensen met rugzakken’, dan wordt er uitgekeken naar mensen met een andere huidskleur. Dit wordt niet expliciet of impliciet meegegeven, maar mensen van de politie lezen ook de kranten en wat er in de wereld gebeurt. ...” Korpschef⁴³

“Je weet welke soort, van welke algemene orde 99.99% van de types mensen zijn die deze aanslagen doen... Dus uiteraard gaat je aandacht meer naar die mensen gaan. ... Eerlijk gezegd denk ik dat de aandacht meer naar mensen van het vreemde type zal getrokken worden. Dat is voor altijd, het zal altijd zo zijn. ... Zelfs al weet je dat er ook mensen zijn die moslim zijn en heel, heel correct zijn.” Inspecteur⁴⁴

39. Interview Commissaris Politie Brussel Hoofdstad-Elsene, interview 21 augustus 2017.

40. Zie ook: Amnesty International Dutch Section, 2016, *Police and minority groups*, p. 36, https://www.amnesty.nl/content/uploads/2017/02/ainl_police_and_minority_groups__eng_0.pdf?x54649

41. Namelijk een korpschef (interview 15), twee hoofdinspecteurs (interviews 48 en 51) en negen inspecteurs (interviews 36, 37, 38, 39, 49, 52, 57, 59, 61 en 62).

42. Inspecteur, interview 36.

43. Korpschef, interview 15.

44. Inspecteur, interview 55.

Het is belangrijk om op te merken dat, in tegenstelling tot de drie politieambtenaren hierboven geciteerd, andere politieambtenaren meer zelfkritisch zijn en zich ervan bewust zijn dat mogelijke vooroordelen een rol kunnen spelen in hun oordeel wie ze controleren.

“Het kan verleidelijk zijn, we komen vaak in contact met mensen van allochtone origine, maar het is niet omwille van die origine dat ze iets doen. Dat moet je altijd in je achterhoofd houden. Vaak wordt gewoon het verkeerde causale verband gelegd.” Inspecteur⁴⁵

Amnesty International onderstreept dat mensen controleren omdat ze passen in een algemeen profiel dat de politieambtenaar op basis van “intuïtie” of (bewuste of onbewuste) vooroordelen koppelt aan criminaliteit, niet in lijn is met de wet, omdat er geen gegronde reden is voor de controle van de specifieke persoon. Wanneer huidskleur of etniciteit dan als element wordt gebruikt om een identiteitscontrole uit te voeren, gaat het over etnisch profileren en is de controle onwettig. Bovendien zal dit leiden tot een *selffulfilling prophecy*: studies toonden aan dat door middelen te focussen op het controleren van een bepaalde groep, de politie waarschijnlijk meer criminelen in deze groep zal vinden en niets vinden in de groepen die niet worden gecontroleerd. Dit leidt tot de valse veronderstelling dat de meeste misdrijven gepleegd worden door leden van de gecontroleerde groep.⁴⁶ Dit is ook een inefficiënt gebruik van politiemiddelen.⁴⁷ De politieleiding moet de tendens om te oordelen op basis van intuïtie of onbewuste vooroordelen tegengaan door een duidelijk beleid en strategieën en door structuren en procedures op te maken voor training, toezicht, controle en lessen trekken.

RACISTISCH EN BELEDIGEND TAALGEBRUIK BIJ POLITIE-INTERVENTIES

Verschillende mensen van etnische minderheden die Amnesty International interviewde, beschreven ervaringen waarbij politieambtenaren racistische en beledigende taal gebruiken.

“Ik heb ooit een boete gekregen, op die pv stond: ‘een jongen van negroïde afkomst, hangt half uit zijn raam met muziek boven een bepaalde decibel.’ Ik schrok echt van die term, het leek alsof ik een aap was die uit zijn raam hing... Ik heb iets verkeerd gedaan, oké, maar de beschrijving die ze eraan linken, dat ben ik niet. Dat is wel confronterend op zo’n moment. ... Ik werd ook vaak door politieagenten ‘n*ger’ genoemd, of ‘vuile zwètte’, of ‘hou uw bakkes, illegaal’, op den duur is dat gewoon, ik sta daar niet bij stil, maar achteraf bekeken, besef je dat dat superracistisch is.” Don, 29, jeugdwerker, van Congolese afkomst.

“Er is bijna altijd een racistische ondertoon bij interacties met de politie. Bij mijn vader haalden ze er vaak primaten bij, ‘makak’, ‘aap’, ‘maroef’, ‘naffer’. Mij hebben ze ook al ‘maroef’, ‘makak’ en ‘aap’ genoemd. Al denk ik wel dat deze generatie politiemensen zich beter moet gedragen.” Moussa, 25, artiest, van Noord-Afrikaanse afkomst.

45. Inspecteur, interview 62.

46. Çankaya, 2012, *De controle van marsmannetjes en ander schorriemorrie*, p. 191.

47. Zie voetnoot 75.

3.3 REDENEN VOOR EEN CONTROLE

“Normaal gaan ze niet de passagiers van de auto controleren ... maar ze vroegen de identiteitskaart van mijn zoon. De politie zei: ‘Je weet nooit met mensen zoals jij.’”

‘Lieve’, 57, sociaal werker, van Belgische afkomst, met kinderen van Belgisch-Marokkaanse afkomst.

De resultaten van de interviews bevestigen dat politieambtenaren van verschillende rangen in belangrijke politiezones over de verschillende regio's de regels over identiteitscontroles in de WPA breed en uiteenlopend interpreteren. Dit resulteert in verschillende toepassingen en is problematisch voor de rechtszekerheid en de voorspelbaarheid van een politieoptreden. Een te brede interpretatie van redelijke gronden voor een identiteitscontrole kan de deur openzetten naar etnisch profileren. De antwoorden van politieambtenaren op de vragenlijsten wekken de bezorgdheid dat politiecontroles de test van wettelijkheid, noodzakelijkheid en proportionaliteit⁴⁸ niet consistent doorstaan.

3.3.1 DE POLITIE VERMIJDEN

Vijf politieambtenaren verwijzen naar de reactie van de persoon wanneer die de politie ziet, als een voldoende reden om die persoon te controleren.⁴⁹ “Er zijn mensen die zich omdraaien als wij aankomen en van ons weglopen. Ik vind dat verdacht, dus ik controleer.”⁵⁰ Weglopen van de politie zou een legitieme reden kunnen zijn voor een controle, maar sommige politieambtenaren vinden ook gewoon weggijken een goede aanleiding van een controle, zoals deze inspecteur: “Als we de persoon passeren en die persoon probeert ons te vermijden, dan kijken we of hem of haar iets te verwijten valt. Soms kunnen ze heel goed toneelspelen, soms zijn er die naar ons komen om goeiedag te zeggen, dat kan ook verdacht zijn.”⁵¹ Een commissaris deelde zijn bezorgdheid met Amnesty International dat sommige politieambtenaren vinden dat de politie aanstaren een reden is voor een controle: “Veel politiemensen maken machtsmisbruik van hun functie. Ze controleren iemand omdat ze die kunnen controleren. ‘Als ik uw smoel niet kan zien, heb ik het recht om je identiteitskaart te vragen.’ Er zijn er wel veel die dat een voldoende reden vinden, omdat jongeren degoutant doen. ‘Ze dagen mij uit, het kan toch niet waar zijn dat ze mij blijven aanstaren.’ Je moet professioneel werken.”⁵²

48. Het concept van proportionaliteit gaat over het evenwicht tussen de potentiële negatieve impact van de genomen maatregel en het doel van de politie. Bijvoorbeeld, in de specifieke context van gebruik van geweld door politie, “dient het principe van proportionaliteit om te bepalen of er een balans is tussen de voordelen van het gebruik van geweld en de mogelijke gevolgen en schade door het gebruik ervan.” Amnesty International Police and Human Rights Programme, 2015, *Use of force. Guidelines for implementation of the UN Basic Principles on the use of force and firearms by law enforcement officials*, p. 18, https://www.amnesty.org.uk/files/use_of_force.pdf.

In de context van het gebruik van politiebevoegdheden in het algemeen kan het ook verband houden met niet-discriminerend politiewerk, en de nood om etnische minderheden disproportioneel vaak te stoppen en te controleren zonder enige redelijke verdenking of geïndividualiseerd bewijs dat leidt tot de controle. Voor commentaar over de disproportionele toepassing van controlebevoegdheden van de politie ten opzichte van bepaalde etnische groepen, zie Amnesty International Police and Human Rights Programme Short paper Series No. 3, 2016, Police and Minority Groups, Chapter 5.1, https://www.amnesty.nl/content/uploads/2017/02/ainl_police_and_minority_groups__eng_0.pdf?x54649

The Police and Human Rights Programme is Amnesty's centre of expertise on Policing and Human Rights. More on: <https://www.amnesty.nl/media/police-human-rights-programme>

49. Hier geciteerd en een korpschef (interview 1), een beleidsverantwoordelijke (interview 2) en een inspecteur (interview 38).

50. Inspecteur, interview 52.

51. Hoofdinspecteur, interview 56.

52. Commissaris, interview 11.

Politieambtenaren moeten voorzichtig zijn met hun oordeel over wat ze beschouwen als verdacht. Gewoon wegstijgen van de politie is een heel lichte reden om die persoon te controleren. In dat geval, vooral als het niet gepaard gaat met andere, objectieve redenen, is de controle mogelijk niet proportioneel. Om over te gaan tot een controle zijn er meer objectieve aanwijzingen nodig dan de subjectieve interpretatie van een blik. Bepaald gedrag dat als verdacht wordt gezien, kan ook verklaard worden als het resultaat van etnisch profileren. Deze inspecteur begrijpt dat sommigen de politie vermijden en weglopen, vooral als ze voordien al meermaals gecontroleerd werden, en ziet dit niet als verdacht: “Op den duur lopen ze weg. Ze zijn al bijna gewoon dat ze voor niets gecontroleerd worden, ze zijn dat beu, ze kunnen bijna niet meer op een bank zitten. ... Stel je voor dat je niet meer kan bewegen of je pas wordt gevraagd. Die controles worden vervelend.”⁵³

DE POLITIE VERMIJDEN

Velen die etnisch profileren hebben ervaren, vermijden dan ook de politie of bepaalde plaatsen waar er meer politie komt, of passen andere strategieën toe om minder gecontroleerd te worden, zoals van auto veranderen, zich scheren en de politie niet aankijken.

“Soms probeer ik het contact met de politie te vermijden, omdat ik gewoon geen zin heb [om gecontroleerd te worden]. Dan kom ik niet eens meer buiten. Dan blijf ik gewoon thuis.” Oguz, 24, werkzoekend, van Turkse origine.

“Ik probeer zoveel mogelijk de politie te mijden... In het algemeen voel ik niet aan dat ze er zijn om mij te beschermen... Ik weet dat ik kan gelijken op het basistype dat zij gewoon zijn om te controleren. Het is waarschijnlijker dat ik slechte ervaringen zal hebben, dan iemand anders.” Achraf, 22, student, Belg van Marokkaanse afkomst.

“Ik ben mij onbewust verdacht gaan gedragen. Als ik agenten zie, zeker aan het station, ben ik mij wat gaan afwenden, naar beneden kijken, niet willen passeren. Daardoor lijk ik net meer verdacht, omdat ik mij niet verdacht wilde gedragen.” Yassine, 20, student, Belg van Marokkaanse afkomst.

“Een heel goede familievriend van ons werkt als ingenieur bij verschillende Europese bedrijven en heeft heel lang een chique auto gehad. Hij heeft die auto weggedaan en is weer met een ‘normale auto voor een donkere man’ gaan rijden, omdat hij het beu was om tegengehouden te worden... Bijna alle donkere mannen en vrouwen die ik ken die met iets duurdere auto's van bepaalde merken rijden, maken zoiets mee... Ik ken gasten die hun baard hebben afgedaan, om minder in contact te komen met de politie.” Mohamed, 25, student, Afrikaanse Belg.

53. Inspecteur, interview 61.

54. Commissaris, interview 6.

3.3.2 VAGE OMSCHRIJVINGEN VAN VERDACHTEN

Politieambtenaren die Amnesty International interviewde, geven voorbeelden van vage, algemene omschrijvingen van verdachten, bijvoorbeeld op basis van een getuigenverklaring. Sommigen drukten hierover hun bezorgdheid uit, zoals deze commissaris: “Sinds de aanslagen hoor ik soms op onze radio dat ze zeggen ‘vier moslims in een auto’, dat is veel te vaag.”⁵⁴. Een andere geïnterviewde commissaris gaf het volgende voorbeeld:

“We hadden hier bijvoorbeeld een probleem met een agressieve stadsbende met mensen met Centraal-Afrikaanse origine. Dan ga je bepaalde controles richten op mensen met Centraal-Afrikaanse oorsprong. Op een bepaald moment is gezegd: elke auto met zwarten die hier op het terrein rondrijdt, moet worden gecontroleerd. Omdat je een beeld moet krijgen op de organisatie. Dit heeft dus een echte grond: criminaliteit, stadsbendes, geweld... Als je daar dan gericht gaat controleren, is dat niet discriminerend... Je moest identificatie doen van een georganiseerde bende, dan moet je tamelijk breed gaan. Je moet er dan op letten dat als je die bende oprolt, dan moet je dat tegen de mensen zeggen dat het moet stoppen. Want anders ga je gewoon verder op je buikgevoel.”⁵⁵

Een andere politieambtenaar erkende de rol die vage omschrijvingen spelen in het toeschrijven van negatieve kenmerken aan hele groepen:

*“De moeilijkheid ligt bij de dadersgroeperingen. Als je een melding krijgt over heel Vlaanderen dat we een Roemeense dadergroepering zoeken die een bepaald type van misdrijven pleegt, dan wordt het moeilijk, want dan zeggen ze vanuit de overheid wettelijk: we hebben dat erkend als een criminele organisatie, dat is het profiel. Soms is dat vaag, soms is dat heel gericht, maar het zorgt ervoor dat je een serieuze stempel zet op een bepaalde groep.”
Hoofdinspecteur⁵⁶*

In het laatste voorbeeld is het logisch om niet-Roemeense mensen uit te sluiten voor identiteitscontroles, maar dat betekent niet dat iedere Roemeen deel uitmaakt van die dadergroepering. Daarom rechtvaardigt het feit dat iemand Roemeens is geen identiteitscontrole. Er moeten extra redenen zijn waarom die persoon verdacht wordt van er deel van uit te maken.

Wanneer een persoon beantwoordt aan een specifieke beschrijving in een signalement, is dat een legitieme reden voor een controle. Het is echter belangrijk dat dit signalement concreet en specifiek genoeg is, zodat niet buitenproportioneel veel mensen worden gecontroleerd op basis van een vage, algemene omschrijving. Wanneer er te weinig concrete elementen zijn voor een signalement, mag de politie dit niet als basis gebruiken voor een controle. Hierin moeten politieambtenaren telkens afwegen of maatregelen zoals identiteitscontroles noodzakelijk en proportioneel zijn voor het nagestreefde doel, namelijk wie ze wanneer controleren, waar, waarom en voor welk misdrijf. Ook wanneer politieambtenaren signalementen verspreiden, moeten zij zich hiervan bewust zijn, onder meer om het risico op etnisch profileren te vermijden. Zo stelde een inspecteur: “Hoe preciezer beschrijvingen zullen zijn, hoe meer etnisch profileren ondermijnd kan worden en tot nul kan worden herleid. Het is duidelijk dat als we een heel vage omschrijving van een verdachte hebben, we zeggen dat het een Noord-Afrikaanse persoon is, dat is alles, dan kunnen we niet alle Noord-Afrikanen gaan controleren. Anders zijn we etnisch aan het profileren, maar dat is geen optie. Discriminerend etnisch profileren is verboden.”⁵⁷

---

55. Commissaris, interview 8.

56. Hoofdinspecteur, interview 16.

57. Inspecteur, interview 52.

3.3.3 BEELDVORMING

Zeventien politieambtenaren beschrijven hoe ze identiteitscontroles ook gebruiken om aan beeldvorming te doen, meer bepaald om personen te identificeren die betrokken zouden kunnen zijn bij een bepaald fenomeen zoals overlast. Dit zou geen probleem zijn als allerlei mensen gecontroleerd worden of als er een specifieke, legitieme reden is om een identiteitscontrole te doen op een bepaald persoon. Als echter enkel mensen van een specifieke etnische groep gecontroleerd worden voor beeldvorming, kan dit de grens van etnisch profileren overschrijden.

“Als mensen op een overlastpunt zijn, al zorgen ze op dat moment niet voor overlast, maar ze zijn er juist op het uur dat de overlast gemeld is, dan worden zij ook gecontroleerd. Misschien verstoren ze de openbare orde op dat moment niet, maar ze zouden ze kunnen verstoren. In dat kader gaan we over tot controle, dat is heel specifiek.” Inspecteur⁵⁸

“Als er een dossier gestart is voor een bepaalde problematiek in de wijk, gebeurt het dikwijls dat ze de patrouilles specifiek vragen om de hangjongeren te controleren, om dan verschillende controles uit te voeren en te zien of het altijd dezelfde personen zijn die daar blijven. Zo kunnen ze ook linken maken tussen personen, het is niet om de mensen lastig te vallen, maar omdat er aan de basis een klacht is van de buurt over een problematiek. Wij proberen dan de personen te identificeren, wie de daders en verkopers zijn.” Inspecteur⁵⁹

Ook in de context van strafrechtelijke misdrijven zeggen politieambtenaren identiteitscontroles te gebruiken voor beeldvorming.

“Als we weten dat jongeren van Japanse origine dealen in dat park, is het duidelijk dat als we zes Japanners passeren op een bank, dat ik een oogje in het zeil ga houden, ik ga er niet op springen, ik ga niet direct controleren. Ik ga observeren, of collega's in burger sturen, maar het is moeilijk om het onderscheid te maken tussen zes jongeren die dealen en zes jongeren die daar gewoon zitten te praten. Maar de wet laat ons toe om een controle te rechtvaardigen, het is aan ons om het op een integere manier te doen.” Hoofdinspecteur⁶⁰

“Soms doen we controles omdat er een onveiligheidsgevoel is, omdat er een spanningspunt is.” Inspecteur⁶¹

Wanneer politieambtenaren proberen om een beter beeld te krijgen van een specifiek probleem, zoals overlast of criminele misdrijven, rechtvaardigt dat geen identiteitscontroles van alle mensen die op die plaats aanwezig zijn. Overlast bestrijden is een legitiem doel, maar hierbij moet de politieambtenaar telkens afwegen of de controles noodzakelijk zijn om dat doel te bereiken en of ze proportioneel zijn tegenover de politiedoelstelling en toegepast worden op een proportionele manier. Deze overweging zal helpen vermijden dat het pestcontroles zijn of worden. Het is belangrijk om te werken met concrete en specifieke beschrijvingen, anders bestaat het risico dat de controles op die plek systematisch en discriminerend worden. Het is bovendien niet legitiem om controles te doen zonder concrete, gegronde reden, enkel om het veiligheidsgevoel van de omwonenden te verhogen.

---

58. Inspecteur, interview 62.

59. Inspecteur, interview 43

60. Hoofdinspecteur, interview 40.

61. Inspecteur, interview 42.

Zoals een politieambtenaar opmerkte, zijn identiteitscontroles niet altijd een effectieve politiestrategie: “Wanneer ik de identiteit controleer, de naam en voornaam, dat gaat me niet zeggen of iemand een stommeit heeft begaan of niet. Ik weet gewoon wie u bent, niet wat u heeft gedaan. Wanneer ik iemand controleer is dat omdat ik denk dat hij iets gedaan heeft, door het gedrag en zo en het is niet door de identiteit te hebben, dat ik de bevestiging zal krijgen.”⁶²

Lokale politieaanwezigheid en gesprekken met mensen zouden moeten volstaan om een idee te krijgen van het probleem. Als er geen reden is om te geloven dat een specifieke persoon betrokken is bij het probleem, is een identiteitscontrole disproportioneel.

Amnesty International beveelt aan dat de politie strategieën ontwikkelt om misdrijven te bestrijden die niet gebaseerd zijn op buikgevoelbeslissingen van een politieambtenaar om een persoon al dan niet te controleren en die geschikte richtlijnen en instructies geven aan politieambtenaren over hoe ze deze strategieën moeten toepassen zonder een beroep te doen op mogelijks discriminerende en onwettige identiteitscontroles. Op organisatieniveau zou de politie ook constant moeten herevalueren waarom ze focust op een bepaald gebied of groepen. Om indirecte discriminatie te voorkomen, moet de politie bepalen of er een duidelijk, objectief identificeerbaar probleem is, de politieactie checken tegen de selffulfilling prophecy en beoordelen of ze de actie moeten afwegen tegen proportionaliteit, met een degelijke analyse en een proces om lessen te trekken.

3.3.4 DE PERSOON IS GEKEND BIJ DE POLITIE

Drie politieambtenaren zeiden aan Amnesty International dat het loutere feit dat een persoon gekend is bij de politie een voldoende rechtvaardiging is voor een controle.

“Er zijn groepjes, na een tijdje heb je ze allemaal gecontroleerd, dus je kent ze. Je weet heel goed dat er in die groep iemand kan zijn die weer iets gedaan heeft, die gezocht kan worden, dus we gaan die controleren. Dat kan ook voor problemen zorgen: ‘Waarom controleert u mij?’ Maar we zien vaak dat die controles positief zijn, dus we moeten ze controleren, omdat we weten dat er waarschijnlijk iets zal zijn.” Inspecteur⁶³

“Het was echt zo’n groepje dat rondhing en omdat de persoon die we kenden in dat groepje stond, zijn we overgegaan tot controle.” Inspecteur⁶⁴

Sommige politieambtenaren stellen ook dat ze controles doen om contact te leggen met iemand: “Iemands identiteitskaart vragen kan ook een manier zijn om in contact te komen met die persoon, een aanleiding om met iemand te gaan praten, zien of iemand bijvoorbeeld gedronken heeft.”⁶⁵

Als een persoon gekend is voor feiten in het verleden, maar op dat moment niet gezocht wordt voor een misdrijf en zich niet verdacht gedraagt of de openbare orde verstoort, is dat onvoldoende reden om die persoon te controleren. Zo oordeelde de correctionele rechtbank van Gent.⁶⁶ Als er een

---

62. Inspecteur, interview 56.

63. Inspecteur, interview 42.

64. Inspecteur, interview 35.

65. Beleidsverantwoordelijke, interview 22.

66. De Correctionele rechtbank van Gent oordeelde dat de identiteitscontrole van een man in een auto onwettig was, al was hij bekend voor feiten in verband met mensenhandel, prostitutie en exploitatie van vreemde werknemers. Zijn gedragingen waren namelijk niet van dien aard “dat ze de politieambtenaren konden doen denken dat hij werd opgespoord, dat hij een misdrijf poogde te plegen of voorbereidde of dat hij de openbare orde zou kunnen verstoren of verstoort.” “Dat hij volgens politionele informatie bekend was voor souteneurschap en mensenhandel liet volgens de Rechtbank niet toe het gedrag van D.O., dat enkel erin bestond in een wagen te zitten, te beschouwen als een poging tot of een voorbereiding van een misdrijf. Er waren volgens de Rechtbank evenmin materiële aanwijzingen, of bijzondere omstandigheden naar tijd en plaats, die redelijke gronden konden bieden om te denken dat D.O. werd opgespoord, dat hij een misdrijf poogde te plegen of voorbereidde of dat hij de openbare orde zou kunnen verstoren of verstoort.” GwH 22 december 2010, nr. 158/2010.

vermoeden is dat iemand bijvoorbeeld door dronkenschap de openbare orde kan verstoren, dan kan een identiteitscontrole legitiem zijn. Gebeurt de controle echter enkel om een contact te leggen met de persoon, dan is deze controle illegitiem. De politieambtenaar kan namelijk perfect een persoon aanspreken, bijvoorbeeld in het kader van *community policing*,⁶⁷ zonder diens identiteitskaart te vragen.

3.3.5 NEGATIEVE STEREOTYPERINGEN

Vijftientig politieambtenaren stelden dat afkomst of huidskleur geen rol mag spelen bij controles, maar gaven dan iets later toch een voorbeeld waarin ze dit principe tegenspraken en beschreven hoe ze op negatieve en schadelijke stereotyperingen terugvallen om te beoordelen of ze een controle uitvoeren.

“Het is ook afhankelijk van de persoon. Als je in een winkelstraat rijdt en je ziet een 80-jarig mevrouwje in een vitrine staan staren, dan ga je daar niet naar kijken. Als je daar dan een 17-jarige Marokkaan met kap aan ziet staan staren in de vitrine en hij is wat zenuwachtig, dan moet je die wel gaan controleren. Ofwel heeft hij een date met zijn lief en is hij zenuwachtig, ofwel is die klaar om een overval te plegen.” Inspecteur⁶⁸

“Als je op zoek bent naar zakkenrollers [in de winkelstraat], dan ben je meer geneigd om uit te kijken naar types Roma, Marokkaan, dan naar ‘Belgisch wit blauw’. In andere gevallen zal de beschrijving 90% van de keren gewoon zijn: jonge Noord-Afrikaan. Dat wordt een automatisme om dan ook die correlatie te maken, ook al is er op dat moment geen beschrijving beschikbaar. Je kijkt toch uit naar een bepaald type mensen. Vaak is die beschrijving ook niet meer dan: een groepje jonge mannen. Vaak is het dan ook zo dat Marokkanen de neiging hebben om in groepjes jonge mannen rond te bewegen. Dus waar valt dan je oog op?” Inspecteur⁶⁹

“Ik ga Poolse mannen rapper laten blazen dan anderen. ... Het is niet dat ik ze viseer, maar ik zal al rapper de ademtest bovenhalen.” Inspecteur⁷⁰

“Willekeurige auto's worden uit het verkeer gehaald, zeker 's nachts. Overdag zien we wel wat voor auto's het zijn, we doen aan een vorm van profileren – we doen dat op basis van een politieaanvoelen en op basis van ervaring en gekende daderprofielen, soms ook een beetje buikgevoel. Een mooie Opel met oma en opa in, gaan we er dan minder snel uitpikken, maar een aftands busje met twee surfers in, misschien wel. We weten dat de kans daar groter is, dat is een aanvoelen, er zijn niet echt specifieke kenmerken. Als we een oude versleten wagen zien met vier zwarte Afrikaanse mannen in, dan is er een groot vermoeden dat ze niet verzekerd zijn of geen rijbewijs hebben... Dat is logisch, je moet ergens categorieën vormen. Daar is niets mis mee, als je daar maar niets aan verbindt. Buitenlandse nummerplaten hebben een grotere kans om eruit gepikt te worden, want we hebben rondtrekkende daderbendes. Als er een stroom van wagens is en je kan er maar een bepaald aantal uithalen, dan ga je wel selecteren op kledij, uiterlijk, het type wagen en ook huidskleur, omdat dat een element is, dus de kans is groter dat we iets vinden. Die grotere kans is misschien maar miniem, maar we zullen gewoon die er iets sneller uithalen.” Commissaris⁷¹, over een controleactie op de weg.

67. De Belgische politie introduceerde dit principe met de Omzendbrief CP 1 van 27 mei 2003 betreffende Community Policing, definitie van de Belgische interpretatie van toepassing op de geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus. http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=2003052738&table_name=wet

68. Inspecteur, interview 36.

69. Inspecteur, interview 36.

70. Inspecteur, interview 36.

71. Commissaris, interview 60.

“Bij de bewaking van synagogen, als daar iemand met een baard en een rugzak komt, in de huidige context, dan gaat hij gecontroleerd worden, meer dan een moeder met een kinderwagen op straat. Het is gelinkt aan de actualiteit, aan het gezochte profiel en aan het signalement, als er een incident is geweest, trekken we daar lessen uit en verspreiden we dat, dan vragen we aan de politieagenten met bepaalde missies om waakzaam te zijn.”
Beleidsverantwoordelijke⁷²

Politieambtenaren vertelden Amnesty International ook dat ze een beslissing nemen of iemand al dan niet ‘in het plaatje past’ en op basis daarvan een controle doen. Gezien worden als ‘niet passend in het plaatje’ door politieambtenaren, kan ervoor zorgen dat mensen met een bepaalde afkomst of huidskleur vaker gecontroleerd worden:

“Als hier vijf zwarten van Matongé lopen, zie je dat direct. Ze hebben niet de gewoonlijke attitude, ze komen om zich op hun manier te amuseren, om hun vrienden te bezoeken. Ze zijn niet per se verdacht, maar wat doen ze hier om twee uur 's morgens? Dus doen we een identiteitscontrole: wie zijn ze, wat doen ze hier. Dat is normaal.” Korpschef⁷³

“Als er [hier] zigeuners wandelen, vragen we ons af: wat doen ze hier? We hebben hier geen zigeuners. Je zou kunnen zeggen: dat gaat je niet aan, ze mogen hier zijn, zelfs als ze hier niet wonen, dat is vrijheid van beweging. Ze zullen altijd een excuus hebben: een vriend bezoeken, naar het ziekenhuis gaan. We zullen toch een fouille doen en ofwel vinden we niets, ofwel vinden we een schroevendraaier. Van zodra er een vermoeden is van diefstal, stoppen en controleren we ze.

Ik weet dat andere zones zigeuners onmiddellijk administratief aanhouden voor 24 uur, omdat ze daar niet zouden moeten zijn. Hier doen we het niet automatisch, maar als we identificaties hebben om een misdrijf te voorkomen. Bijvoorbeeld als er een wagen met inbraakmateriaal rondrijdt in de wijk, gaan we de mensen administratief aanhouden tot 21u, wanneer de mensen thuis zijn. We zetten dat niet in richtlijnen, maar dat is toch de praktijk. Maar in andere zones is dat systematisch.” Korpschef⁷⁴

Alle zeven bovenstaande stellingen wijzen erop dat deze individuele politieambtenaren denken dat ras, kleur, taal, religie, nationaliteit of nationale of etnische afkomst – zonder objectieve of redelijke rechtvaardiging – redenen kunnen zijn voor een identiteitscontrole. Dit is een vorm van discriminatie en bovendien een schending van het recht op gelijke behandeling.

Verder werd ook al aangetoond dat etnisch profileren geen doeltreffende manier van criminaliteitsbestrijding is.⁷⁵ Dat bleek uit onderzoek in Nederland, dat er onder andere op wijst dat het ineffectief is om politiecontroles te richten op etnische minderheden, omdat zo veel meer mensen die geen

72. Beleidsverantwoordelijke, interview 2.

73. Korpschef, interview 1.

74. Korpschef, interview 1.

75. Zie: ECRI, 2007, *ECRI policy recommendation n°11: combating racism and racial discrimination in policing*, para. 25, https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/GPR/EN/Recommendation_N11/e-RPG%2011%20-%20A4.pdf.

Verschillende studies toonden de lage effectiviteit en pakkans van identiteitscontroles met gebruik van etnisch profileren: door te focussen op etnische kenmerken in plaats van op gedrag of gelijkaardige, objectief verifieerbare indicatoren, is het waarschijnlijk dat de politie haar tijd en middelen inzet voor controles zonder uitkomst en verdachten zou kunnen missen die niet passen in de geprofileerde groep: Zie bijvoorbeeld Open Society Justice Initiative, 2009, *Ethnic Profiling in the European Union: Pervasive, Ineffective, and Discriminatory*, Section III G; European Union Agency for Fundamental Rights, 2010, *Towards More Effective Policing. Understanding and Preventing Discriminatory Ethnic Profiling: A Guide* Section 3.2; *Report of the UN Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights and fundamental freedoms while countering terrorism*, 2007, Martin Scheinin, UN Doc. A/HRC/4/26, para. 52.

strafbaar feit hebben begaan enkel worden gecontroleerd omwille van hun etniciteit, terwijl mensen uit andere groepen die betrokken zijn bij criminele activiteiten, ongecontroleerd en niet opgespoord zullen blijven.⁷⁶

Politieambtenaren moeten zich bewust zijn van de *confirmation bias*⁷⁷. *Confirmation bias* “zorgt dat mensen selectief aandacht geven aan informatie die strookt met hun eerdere overtuiging... Mensen spelen zelfs een actieve rol in de productie van bevestigende informatie. Ze geven niet enkel selectief meer aandacht aan bevestigend bewijs en geven hieraan meer gewicht, maar ze creëren zelfs zoekstrategieën zodat bevestiging meer kans krijgt dan falsificatie.”⁷⁸ Wanneer een politieambtenaar gelooft dat etnisch profileren een effectieve strategie is, kan één succesvolle controle dit geloof bevestigen, terwijl veel andere onsuccesvolle controles genegeerd worden. De politieambtenaar kan zelfs meer kans geven om dit geloof te bevestigen door meer etnisch te profileren. Daarom is data-analyse van identiteitscontroles belangrijk om de *confirmation bias* tegen te gaan.

Als sommige mensen door etnisch profileren onterecht gecontroleerd worden, kan dit bepaalde bevolkingsgroepen vervreemden en wantrouwen creëren. Etnisch profileren staat zo in de weg van goed en effectief politiewerk. Een inspecteur gaf hiervan zelf een illustratie:

“Mijn baas is zelf Marokkaan. Hij zat met zes Marokkaanse vrienden in een park en zag zes blanken een vuilbak kapotmaken. Hij belt de politie, ze komen ter plekke, wie wordt gecontroleerd? De zes Marokkanen, waaronder hijzelf. Hij zegt niet dat hij van de politie is, maar zegt wel dat die andere zes blanken weggaan, terwijl zij de vuilbak hadden vernield. ‘Gij moet zwijgen, wij doen ons onderzoek,’ zei de agent. ‘Dat is zo fout, zo erg. Dat is een betrokken burger en dan krijg je dat. Dat gebeurt misschien onbewust, je denkt: het zal die groep wel zijn, maar dat is 100 procent verkeerd. Het is heel gevaarlijk om zo te denken als politieagent: bij een witte is het ongevaarlijk, maar bij een andersgekleurde kan ik kletsen krijgen. Die witte kan je eens goed liggen hebben.’”⁷⁹

76. Bovenkerk, 2009, *Wie is de terrorist? Zin en onzin van ethnic profiling*. In: Amnesty International, 2013, *Proactief politieoptreden vormt risico voor mensenrechten. Etnisch profileren onderkennen en aanpakken*, p.11. Zie ook voetnoot 75.

77. Volgens de opleidingsverantwoordelijke van BDO wordt het gevaar van deze bias expliciet besproken in de BDO-opleiding. Mailcorrespondentie met verantwoordelijke opleiding BDO, 24 april 2018.

78. Rassin et al., 2010, *Let's Find the Evidence: An Analogue Study of Confirmation Bias in Criminal Investigations*, http://www.anitaerland.com/wp-content/uploads/2016/12/art_let_s_find_the_evidence-libre.pdf

79. Inspecteur, interview 61.

© Spilart aka Younes v.d.b.

“Een heel goede familievriend van ons werkt als ingenieur bij verschillende Europese bedrijven en heeft heel lang een chique auto gehad. Hij heeft die auto weggedaan en is weer met een ‘normale auto voor een donkere man’ gaan rijden, omdat hij het beu was om tegengehouden te worden.” Mohamed, 25, student, Afrikaanse Belg

ETNISCH PROFILEREN VERSTERKT VOOROORDELEN EN WANTROUWEN

Etnisch profileren heeft ook een effect op de beeldvorming van etnische minderheden, vooral wanneer politiecontroles zich in de openbare ruimte afspelen, wat de vooroordelen en vijandigheid tegenover bepaalde groepen versterkt.⁷⁹ Mensen van etnische minderheden gaven hun visie op de impact van politiecontroles en verwezen hierbij vaak naar de stigmatiserende gevolgen die deze controles kunnen hebben.

“Er is al dat volk dat naar ons kijkt, denkt: ‘wat hebben die nu weer gedaan.’ De vooroordelen gaan zich versterken.” ‘Emmanuel’, 22, student, van Congolese afkomst, beschrijft zijn gevoel tijdens een controle.

“Je staat aan het station, ze gooien je aan de kant met je auto. Iedereen denkt direct slecht over jou, terwijl je niets hebt gedaan. Je zegt dan: ‘Kan je alsjeblieft die lichten uitdoen of zo? Iedereen is aan het kijken.’ Maar dan zeggen ze: ‘Nee, dat is voor onze veiligheid.’ Alsof wij hen gaan neerknallen.” Soufiane, 19, arbeider, van Marokkaanse afkomst.

80. Zie ook: ECRI, 2007, *ECRI policy recommendation n°11: combating racism and racial discrimination in policing*, para. 25, https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/GPR/EN/Recommendation_N11/e-RPG%2011%20-%20A4.pdf en Amnesty International Nederland, 2016, *Police and minority groups*, p. 36. https://www.amnesty.nl/content/uploads/2017/02/ainl_police_and_minority_groups_eng_0.pdf?x54649

“Ik sta in het midden van de straat, aan het station, er staan honderd mensen, mensen die van hun werk of school komen, misschien een van de leerlingen die ik begeleid .... Op dat moment voel ik mij een crimineel die wordt tegengehouden, want de massa hoort ons gesprek niet volledig dus ze zien gewoon een donkere jongen en een politieagent, ze vragen zich af: ‘wat heeft die mispeuterd?’ Ook al wandel je erna gewoon rustig weg, door een bepaalde manier van optreden van politieagenten krijg je meteen het label ‘crimineel’ door omstaanders die niet weten wat er aan de hand is. Dat ging direct door mijn hoofd.” Mohamed, 25, student, Afrikaanse Belg, beschrijft een identiteitscontrole.

Etnisch profileren heeft bovendien als gevolg dat bepaalde groepen in de samenleving de politie wantrouwen, wat schadelijk is voor de legitimiteit en de goede werking van de politieorganisatie.⁸⁰ Wantrouwen in de politie kwam ook naar boven in de beschrijvingen die mensen van etnische minderheden gaven aan Amnesty International van hun ervaringen met controles.

“Als je vaak negatief contact hebt met de politie, krijg je het gevoel dat de politie er is om jou te ambeteren, wij zijn de eersten die geïnterviewd worden, die aangesproken worden als er iets verkeerd loopt. Als jongere had ik hard het gevoel dat ze vooral naar ons keken, en niet naar de andere. ... Ik besef nu wel dat ze hun functie in de samenleving hebben, ze zorgen mee voor de sociale orde, ze komen tussen als het mis gaat. Ik vind het jammer dat ik dat niet zo heb kunnen ervaren als kind, ik stond vaak aan de kant van de benadeelde.” Don, 29, jeugdwerker, van Congolese afkomst.

“Ik denk dat ik een soort politiefobie heb, die uit mijn adolescentie komt. We kwamen makkelijk in contact met een vrij extreme autoriteit. Soms konden we goed de discriminatie of het racisme voelen.” ‘Faisal’, 46, artiest, Belg van Marokkaanse origine.

“‘Politie is je vriend’, maar mijn vrienden hanteren een andere toon als ze met mij praten. In de situatie waar ik slachtoffer ben, dan zie ik wel dat de politie inderdaad mijn vriend kan zijn. Maar als ik de politie bel en het is dringend, word ik zelf in de combi gezet na vijf minuten omdat ik de agenten erop wijs dat ze iemand in shock zo niet kunnen benaderen. Ik voel me dan buiten proportie behandeld.” Mohamed, 25, student, Afrikaanse Belg.

“Mijn vertrouwen in de politie zakt meer en meer... Vroeger had ik zelfs haat en woede omdat die bad guys ons telkens kwamen tegenhouden... Dat geeft geen goed gevoel, je voelt dat zelfs de wet niet aan mijn kant staat. Als een agent zegt: ‘Hij gedroeg zich verdacht,’ is dat genoeg. Dat motiveert niet om de politie te gaan vertrouwen.” Yassine, 20, student, Belg van Marokkaanse afkomst.

“In het skatepark chillen veel skaters, Belgen. Wij waren daar ook eens. Er waren een paar Belgen joints aan het roken. Wij waren niets aan het doen. De politie kwam aan en kwam naar ons. Ze zien ons en denken direct: ‘Ze gaan sowieso drugs hebben.’ Daarna zijn ze ook naar die Belgen gegaan, omdat ik had gezegd dat ze bij de verkeerde zaten.” Deniz, 16, scholier, van Turkse afkomst.

81. ECRI, 2007, *ECRI policy recommendation n°11: combating racism and racial discrimination in policing*, para. 34, https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/GPR/EN/Recommendation_N11/e-RPG%2011%20-%20A4.pdf
Het EU-MIDIS-onderzoek, uitgevoerd in verschillende EU-landen, bijvoorbeeld, toonde aan dat minderheidsgroepen die de indruk hebben dat ze door de politie gecontroleerd worden op basis van hun etnische of migratieachtergrond, een lager vertrouwen hebben in de politie dan minderheidsgroepen die controles niet beschouwden als verbonden met hun achtergrond. FRA, 2010, *EU-MIDIS. Data in Focus Report. Police stops and minorities*.

3.4 GEBREK AAN DUIDELIJKE REGELS EN TOEZICHT DOOR OVERSTEN

“Ik doe wel aan etnisch profileren, maar ik weet niet hoe ik mijn job anders moet doen. Wij moeten discrimineren, omdat we anders gewoon niemand kunnen pakken.”

Inspecteur⁸¹

3.4.1 GEBREK AAN DUIDELIJKE REGELS OVER HOE ‘REDELIJKE GRONDEN’ TE INTERPRETEREN

Op het moment van dit onderzoek hebben leidinggevendenden in zeven van de negen bevroegde politiezones geen enkele schriftelijke verduidelijking verspreid van wat “redelijke gronden” uit de WPA wil zeggen en hoe de politieambtenaren dit mogen en moeten interpreteren. De interventiegids⁸³, waarover elke politieambtenaar beschikt, herhaalt enkel de voorwaarden voor een identiteitscontrole zoals beschreven in de wet. De beleidsverantwoordelijken van de politiezones van Antwerpen, Luik en Ottignies-Louvain-la-Neuve zeiden dat leidinggevendenden wel benadrukken om de wet na te leven en respectvol en beleefd te handelen. In Brussel Hoofdstad-Elsene bestaat er een Algemene Instructie, een document dat de modaliteiten van de identiteitscontrole toelicht, met onder meer expliciete verwijzingen naar de deontologische code, maar zonder verduidelijking van de “redelijke gronden” uit de WPA. In Mechelen-Willebroek verspreidde de korpschef onlangs schriftelijke instructies voor politieambtenaren op het terrein om de reden van de controle mee te delen aan de gecontroleerde persoon en aan de meldkamer, die dit vervolgens registreert. Hij benadrukt ook in schriftelijke communicatie dat etniciteit nooit een doorslaggevende factor mag zijn bij een controle. Bij specifieke operaties in Brussel-Noord herinnert het operatieorder aan de wettelijkheid van de controles en is – net als in andere zones – op het terrein altijd een officier aanwezig. “Voor dagelijkse controles gaan we ervan uit dat mensen hun job doen.”⁸⁴ Ondanks deze inspanningen, tonen de interviews van Amnesty International dat politieambtenaren nog steeds in de war zijn over hoe ze “redelijke gronden” moeten interpreteren.

3.4.2 GEBREK AAN TOEZICHT DOOR OVERSTEN

Er is zeer weinig toezicht van leidinggevendenden op de rechtvaardigingen die inspecteurs op straat gebruiken voor identiteitscontroles. Geen enkele politieambtenaar – inspecteur of hoofdinspecteur – die met Amnesty heeft gesproken, stelt dat de leidinggevendenden een direct zicht hebben op waarom ze controles uitvoeren. Dit werd bevestigd door 14 van de 16 leidinggevende politieambtenaren.

---

82. Inspecteur, interview 36.

83. De interventiegids legt elke politieprocedure stap per stap uit, waaronder de identiteitscontrole. De gids wordt opgesteld door de federale politie voor het geheel van de geïntegreerde politie. De versie die Amnesty kon consulteren dateert van mei 2013.

84. Interview Commissaris, politiezone Brussel-Noord, 27 juni 2016.

“[Weten of de regels gerespecteerd worden] gaat niet. We weten dat als er een klacht is en er is een straf. Maar we gaan niet met elke politieagent mee op straat om te checken of hij een gegronde reden heeft.” Korpschef⁸⁵

“We hebben altijd een hoofdinspecteur op het terrein aanwezig, maar hij staat niet naast je als je een controle begint. Dus als dat niet oké zou zijn, is het eigenlijk al te laat, dan kunnen ze niet meer ingrijpen.” Inspecteur⁸⁶

“Ik ben niet altijd op het juiste moment op de juiste plaats. Het gebeurt [dat ik kan toezien op een identiteitscontrole], maar dat is meer per toeval.” Hoofdinspecteur⁸⁷

3.4.3 GEBREK AAN DATAVERZAMELING EN SYSTEMEN OM CONTROLES TE MELDEN VERHINDERT TOEZICHT

Volgens de beleidsverantwoordelijken in de zone Antwerpen is daar een vorm van controle door leidinggevendenden omdat ze het interventieverlag, waarin politieambtenaren kort rapporteren over hun acties, nalezen en valideren. Hier staat de reden van de controle echter niet systematisch vermeld. Bovendien is dit geen sluitend systeem, want politieambtenaren kunnen ook een controle uitvoeren zonder er een fiche van te maken. In Charleroi leest de gerechtelijke kwaliteitscontroleur de processen-verbaal na. Alle beleidsverantwoordelijken in de politiezones wezen Amnesty International erop dat er altijd een spoor van een controle achterblijft in de databank, maar het is optioneel om de reden van controle in te geven. Deze regel is blijkbaar niet duidelijk voor politieambtenaren, aangezien 16 politieambtenaren begrepen dat dit verplicht is, terwijl 12 anderen stelden dat niet alle identiteitscontroles gemeld worden:

“Elke keer dat we een persoon controleren, zouden we eigenlijk moeten checken of we maatregelen moeten treffen. Dat is de theorie, niet iedereen doet dat.” Hoofdinspecteur⁸⁸

“Het kan gebeuren dat we een identiteitscontrole doen zonder dat aan de radio te melden. Bijvoorbeeld een persoon die de metro moet halen, dan nemen we de identiteitskaart en als de foto overeenkomt, is het goed. We gaan dan niet verder. Als er niet echt een inbreuk is die het rechtvaardigt, gaan we dat niet doen. Maar als er twijfel is over een persoon en de identiteit, dan kunnen we de identiteitskaart nemen, verifiëren en we kunnen verder gaan, als de foto overeenkomt. Het is niet systematisch, de controle over de radio.” Inspecteur⁸⁹

Een commissaris van de Federale Politie, bevoegd in het domein van informatiebeheer, bevestigde dat de politieambtenaar ook gewoon kan controleren of de identiteitskaart overeenkomt met de persoon, zonder een databank te consulteren, dus zonder dat hiervan enig spoor terug te vinden is.⁹⁰

Alle zones raadplegen de databank enkel in geval van een klacht. Zoals een korpschef stelde: “De bal ligt in het kamp van de burger. Als hij meent dat er een probleem is met de controle, dat de controle beledigend is of niet legitiem, dan kan hij schrijven naar de controle-organen.”⁹¹

Door een ontoereikende en inconsistente praktijk van identiteitscontroles melden en registreren, is het minder waarschijnlijk dat politieambtenaren feedback krijgen van hun leidinggevende.

85. Korpschef, interview 5.

86. Inspecteur, interview 59.

87. Hoofdinspecteur, interview 51.

88. Hoofdinspecteur, interview 51.

89. Inspecteur, interview 55.

90. Telefonisch interview, commissaris bevoegd in het domein van informatiebeheer, Federale Politie, 18 september 2017.

91. Korpschef, interview 5.

“Als we problemen hebben om de redelijke grond voor een controle te interpreteren, krijgen we daar geen hulp bij.”
Inspecteur⁹²

“Er is zo belachelijk weinig feedback over ons werk. Feedback op mijn interventies gebeurt gewoon niet. Eens je bij de politie bent, kan je het nog maken om als ancien tegen een groentje feedback te geven. Na zes maanden gaat dat niet meer. Het is pas als ‘het erover’ gaat, dan gaat de klacht eens onderzocht worden. Ik weet niet of ik goed bezig ben, ik ga daarvan uit.” Inspecteur⁹³

De hoofdinspecteurs met wie Amnesty sprak, zien dit nochtans als een belangrijke taak: “Je moet een reden hebben voor een controle. Wij, als leidinggevende, waken daarover bij onze collega’s op het terrein, dat het goed omschreven staat in het pv.”⁹⁴

SOCIALE CONTROLE

Verschillende politieambtenaren⁹⁴ zeggen dat sociale controle onder collega’s discriminatie of etnisch profileren helpt vermijden. “Partners houden elkaar op het rechte pad.”⁹⁵ Sommigen⁹⁶ vinden het daarom ook nuttig dat collega’s alle radiocommunicatie kunnen horen en dat deze wordt opgenomen. In kleinere politiezones zeggen de politieambtenaren: *“Deze politiezone is niet van die omvang dat alles anoniem kan blijven... Heel wat [politieambtenaren] wonen in de omgeving, als je te ver gaat, word je daar onmiddellijk mee geconfronteerd, tot zelfs in je privé.”*⁹⁷ Een beleidsverantwoordelijke en een korpschef gebruiken dit argument, maar ze zijn zich ook bewust van het risico van sociale controle: *“Je moet gewoon zorgen dat het niet omslaat in een omerta. Daarom is een goede omkadering belangrijk.”*⁹⁸

Sociale controle zou inderdaad in een bepaalde mate onwettig gedrag kunnen tegengaan, maar aangezien politieambtenaren geen of beperkte richtlijnen hebben over de interpretatie van de redelijke gronden voor een identiteitscontrole, de training hierover beperkt is en ze zeggen dat ze het “buikegevoel” van elkaar leren of ontwikkelen door ervaring, bestaat het risico dat door groepsdruk (onbewuste) discriminerende praktijken verdergezet en aanvaardbaar worden in het korps. Dit bevestigt ook een politieambtenaar aan Amnesty International: *“Racisme bij mijn collega’s, moet ik dat allemaal melden? Deontologisch moet ik dat melden. Kan je dat doen? Dat is allemaal niet zo simpel, want als ik iets meld, verdwijnt die persoon niet, die zijn allemaal vast benoemd. Als ik iets meld over racistische neigingen, dat is altijd iemand heel welbespraakt, met veel show, daar kan je je niet tegen weren.”*¹⁰⁰

92. Inspecteur, interview 35.

93. Inspecteur, interview 36.

94. Hoofdinspecteur, interview 53.

95. Twee beleidsverantwoordelijken (interviews 2 en 7), twee inspecteurs (interview 37 en 57), een hoofdinspecteur (interview 9), twee korpschefs (interview 1 en 15) en twee commissarissen (interview 60).

96. Hoofdinspecteur, interview 9 en ook een beleidsverantwoordelijke (interview 2) en een commissaris (interview 60).

97. Twee beleidsverantwoordelijken (interview 2 en 7), inspecteurs (interviews 45 en 57), hoofdinspecteurs (interview 48 en 51).

98. Korpschef, interview 15.

99. Korpschef, interview 1.

100. Ook het toezichtsonderzoek van Comité P over intern racisme bij de Antwerpse politie heeft het over groepsdruk en “racisme als test” “om te zien hoe de nieuweling erop reageerde en er achteraf al dan niet over zou zwijgen.” Vast Comité van Toezicht op de politiediensten, Dienst Enquêtes, 2014, *Toezichtsonderzoek. Antiracisme- en antidiscriminatiebeleid binnen een diversiteitsbeleid. Eerste en tweede luik. Verslag*, p. 37-38, http://www.comitep.be/AdditionalReports/2017-05-04_antiracisme_antidiscriminatie_1_2.pdf

101. Inspecteur, interview 61.

Amnesty International beveelt de autoriteiten aan om specifieke en bindende regels te ontwikkelen over hoe politieambtenaren hun discretionaire bevoegdheden moeten en mogen toepassen voor de identiteitscontrole. Een expliciet verbod op etnisch profileren moet worden vastgelegd op nationaal niveau en moet daarnaast worden opgenomen in beleid, strategieën, richtlijnen over procedures, operationele instructies en feedback naar politieambtenaren op het terrein. Leidinggevende politieambtenaren moeten regelmatig de praktijk van identiteitscontroles evalueren om er lessen uit te trekken over hoe de besluitvorming te verbeteren, niet enkel gebaseerd op een instinctief buikgevoel dat kan gebaseerd zijn op schadelijke stereotypen of negatieve eigenschappen toegeschreven aan bepaalde etnische minderheidsgroepen. Deze lessen moeten worden gepubliceerd binnen de politieorganisatie om politieambtenaren te waarschuwen voor de risico's van onbewuste vooroordelen. Dit kan samengaan met verbeterd beleid en instructies om zulke vooroordelen te verminderen.

4. GEBREK AAN KENNIS OVER HET PROBLEEM

4.1 GEBREK AAN DATA EN ONDERZOEK

“Het is een buikgevoel. Als je buikgevoel 9 op de 10 keer juist is, vind ik dat je een goede politie bent. Nochtans, buikgevoel kan je niet meten. Je moet wel eerlijk zijn met jezelf. Heb je 1 op 10 controles die positief zijn, dan ben je niet goed bezig, dan heb je 9 slechte controles gedaan ... Ik toets mezelf altijd, stel mezelf altijd in vraag, maar misschien doen anderen dat niet, dan zit je ook in een grijze zone, dat weet ik.”¹⁰¹

Inspecteur

Zoals deze inspecteur aangeeft, is het belangrijk om het slagingspercentage van identiteitscontroles, in termen van bewijs vinden van overtredingen, kritisch te bekijken en zo politiewerk te verbeteren. Dit zou geen individuele oefening mogen zijn die afhangt van individuele reflectie, maar een evaluatie die wordt uitgevoerd binnen een geïnstitutionaliseerd beleid.

De Belgische politie verzamelt amper gegevens over identiteitscontroles en monitort dit niet systematisch. Wanneer een politieambtenaar een identiteitscontrole uitvoert op straat, wordt hij of zij geacht om via de radio of de computer in de combi de gegevens op te vragen in de politionele gegevensbank¹⁰³ van de zone (Integrated System for Local Police, of ISLP) en de Algemene Nationale Gegevensbank (ANG). In principe registreren ISLP-gebruikers de reden van de controle op straat. Hiervoor is een ruimte voorzien in de databank, maar er is geen wettelijke of gereguleerde verplichting om de reden in te vullen, dit hangt af van de zone zelf. Alle acties binnen het ISLP-systeem zijn gelogd. Ook bij de ANG is er een mogelijkheid om de reden van de raadpleging te vermelden.

---

102. Inspecteur, interview 61.

103. Wet 5 augustus 1992 op het politieambt, Art. 44/2-44/11/13, http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=n-l&la=N&cn=1992080552&table_name=wet

Ook deze raadplegingen worden gelogd. Vertegenwoordigers van de federale politie en de lokale politiezones die Amnesty International sprak, uitgezonderd Mechelen-Willebroek, zeggen dat ze geen gedetailleerde statistieken over identiteitscontroles genereren – bijvoorbeeld hoeveel controles worden uitgevoerd, waarom, door wie, waar, met welk resultaat en de achtergrond van de gecontroleerde mensen. De loggegevens van de databanken worden enkel geval per geval gecontroleerd door controlediensten zoals Comité P of de dienst Intern Toezicht, of gerechtelijke overheden op basis van een punctuele vraag, zoals een individuele klacht. De database genereert geen automatische statistieken over identiteitscontroles, noch worden loggegevens systematisch opgevolgd, bijvoorbeeld door leidinggevendenden van politieambtenaren die de controles uitvoeren.¹⁰⁴

Volgens een commissaris van de Federale Politie, bevoegd in het domein van informatiebeheer, is de normale registratiewijze van een identiteitscontrole het opstellen van een infofiche of interventiefiche in de vorm van een verslag. Hij zegt dat het merendeel van de politiezones dit principe toepast, maar niet noodzakelijk allemaal. Volgens diezelfde commissaris worden hiervan echter geen statistieken getrokken.¹⁰⁵ In alle zones die Amnesty International bezocht, behalve zone CARMA en Charleroi, bevestigden politieambtenaren dit gebruik. In Genk stelde de korpschef expliciet dat dit niet gebeurt in de zone CARMA. “Ze moeten al zoveel formulieren invullen, ... dat is niet onze eerste bekommernis.”¹⁰⁶

Enkel de politiezone Brussel-Zuid bezorgde Amnesty International cijfers over het aantal controles dat in 2016 was uitgevoerd. Deze gegevens bevatten enkel de locatie van de controles, niet de reden of de effectiviteit van de controle, de etniciteit van de gecontroleerde persoon en of er al dan niet een pv volgde. De acht andere zones en de federale politie zeiden aan Amnesty International dat ze hierover geen beschikbare statistieken hadden. De nodige informatie hiervoor zit op verschillende plaatsen verspreid in de databanken. “Je kan een identiteitscontrole registreren als een melding met verschillende titels. Als het een pv wordt, dan zit die informatie in een pv. Er is geen tool om te zien hoeveel mensen er worden gecontroleerd en of dit normaal is of niet,” bevestigde een commissaris.¹⁰⁷

Op 3 juli 2017 kondigde Mechels burgemeester Bart Somers aan dat de politiezone Mechelen-Willebroek sinds mei 2017 identiteitscontroles registreert als maatregel tegen etnisch profileren. “De agent moet elke controle aan de meldkamer melden, zeggen wie hij is, wie wordt gecontroleerd en de reden waarom. Bovendien vragen we de agent de reden ook mee te delen aan de gecontroleerde zelf. Dat geeft meteen een heel andere context”.¹⁰⁸ De korpschef informeerde Amnesty International dat ook de plaats en het tijdstip van de controle worden geregistreerd. In juli 2017 kondigde de korpschef aan de eerste statistieken van dit project in september 2017 te publiceren.¹⁰⁹ Amnesty International vroeg herhaaldelijk om deze data en eind oktober stelde de korpschef dat het registratieproject in volle ontwikkeling is en dat het eerste rapport half november 2017 zou worden besproken in de Politieraad. Op moment van schrijven heeft de politie van Mechelen-Willebroek de beloofde data nog niet gepubliceerd.

---

104. Telefonisch interview, commissaris bevoegd in het domein van informatiebeheer, Federale Politie, 18 september 2017.

105. Telefonisch interview, commissaris bevoegd in het domein van informatiebeheer, Federale Politie, 18 september 2017.

106. Interview Korpschef Politiezone CARMA Genk, 27 juni 2017.

107. Commissaris, interview 8.

108. Knack, 10 juli 2017, “Politiezone Mechelen-Willebroek registreert voortaan elke ID-controle tegen etnisch profileren”, <http://www.knack.be/nieuws/belgie/politiezone-mechelen-willebroek-registreert-voortaan-elke-id-controle-tegen-etnisch-profileren/article-normal-876467.html>

109. Interview Korpschef Politiezone Mechelen-Willebroek, 11 juli 2017. Tijdens een debat in Mechelen, georganiseerd door de Liga voor Mensenrechten, stelde de burgemeester dat de eerste resultaten in augustus 2017 zouden worden gepubliceerd. <https://praatmee.mensenrechten.be/mechelen>

Accurate, gedesagreerde data zijn cruciaal om discriminatie te identificeren en aan te pakken. Europese en internationale mensenrechtenorganen eisen consistent van staten om deze data voor te leggen, zodat ze de vooruitgang in het promoten van gelijkheid kunnen monitoren. Statistische monitoring is ook essentieel voor het ontwerpen en monitoren van de implementatie van beleid en maatregelen om discriminatie te bestrijden en volledige gelijkheid te promoten. Er is een wijdverspreide maar foutieve perceptie dat dataverzameling van iemands religie, etniciteit of afkomst het recht op privacy en de bescherming van persoonsgegevens zou schenden, of zelfs discriminerend zou zijn. Zolang het doel waarvoor deze data nodig zijn, legitiem is (en discriminatie monitoren is dat) en er adequate garanties zijn om individuele anonimiteit te verzekeren, is er geen juridische reden waarom deze data onwettig zouden zijn.¹¹⁰ Bovendien kan dataverzameling over identiteitscontroles de politie ook helpen om de effectiviteit en de efficiëntie van controles te analyseren en bijvoorbeeld te ontdekken in welke gebieden er meer nood is om een degelijke strategie te ontwikkelen om bepaalde types misdrijven effectiever en op een niet-discriminerende manier te bestrijden. Zulke informatie moet worden verzameld met respect voor privacy en de principes van vertrouwelijkheid, geïnformeerde instemming en zelfidentificatie.¹¹¹

Naast het gebrek aan data is er een nijpend tekort aan grondig onderzoek over etnisch profileren in België. Behalve een introductie in het thema in een Cahier van het Centrum voor Politiestudies¹¹² is er momenteel zeer weinig academisch onderzoek gepubliceerd over deze problematiek. Volgens de adviseur in de Cel Diversiteit van de Federale Politie kijken beleidsverantwoordelijken in verschillende zones uit naar komende studies en hebben de federale eenheden een afwachtende houding om oplossingen te vinden tegen etnisch profileren.¹¹³

De Belgische staat is verplicht om het recht op non-discriminatie van alle burgers te handhaven. Etnisch profileren is een vorm van discriminatie waar het niet altijd mogelijk is om bij elke individuele controle vast te stellen dat het gaat om discriminatie, maar waarbij disproportioneel gebruik van identiteitscontroles op bepaalde groepen kan worden blootgelegd op basis van dataverzameling en -analyse. Een tekort aan onderzoek en data over identiteitscontroles door de politie en anderen, verhindert een adequaat antwoord op het probleem. Zonder studies en analyses van het probleem, zullen patronen en bepaalde vormen van (onbewuste) discriminatie verborgen blijven. Deze situatie wordt versterkt door het gebrek aan regels en verergerd door de afwezigheid van monitoring en toezicht op de controles.

Wanneer gevallen van racisme door de politie in de media komen, reageren politieleiding en politici vaak door te stellen dat het gaat om individuele gevallen, “rotte appels”.¹¹⁴ Zolang er geen systeem en actie bestaan om het probleem van etnisch profileren in te schatten en er geen stappen worden gezet om te detecteren of dit werkelijk uitzonderlijke gevallen zijn, of dat dit meer structurele problemen zijn, zal dit inspanningen voor een adequaat en gepast antwoord blijven belemmeren.

---

110. Amnesty International, 2009, *Dealing with difference*, p. 46, <https://www.amnesty.org/en/documents/EUR01/003/2009/en/>

111. Zie bijvoorbeeld UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination, Concluding observations on Germany (2015), CERD/C/DEU/CO/19-22, para. 6; Concluding observations on Denmark (2015) CERD/C/DNK/CO/20-21 para 7; en ECRI, 2007, *ECRI policy recommendation n°11: combating racism and racial discrimination in policing*, para. 41, https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/GPR/EN/Recommendation_N11/e-RPG%2011%20-%20A4.pdf

112. Cahier Politiestudies, 2015, *Ethnic profiling en interne diversiteit bij de politie*. <http://www.maklu-online.eu/nl/tijdschrift/cahiers-politistudies/jaargang-2015/35-ethnic-profiling-en-interne-diversiteit-bij-de-/>
Zie ook literatuurlijst in Amnesty International, 2017, *Etnisch profileren bij de politie. Analyse van het juridisch kader in België*. <https://www.amnesty-international.be/nieuws/etnisch-profileren-juridische-analyse>

113. Adviseur Cel Diversiteit Federale politie, 4 juli 2017.

114. Bijvoorbeeld: GVA, 20 maart 2017, “Politici over gore chatgroep in Antwerpen: ‘Rotte appels moeten eruit’”, http://www.gva.be/cnt/dmf20170320_02789414/politici-over-gore-chatgroep-antwerpse-agenten-rotte-appels-moeten-eruit en HLN, 25 februari 2017, “Commissaris slachtoffer van racisme door collega”, <https://www.hln.be/regio/mechelen/commissaris-slachtoffer-van-racisme-door-collega-a2243071/>

4.2 ERKENNING VAN ETNISCH PROFILEREN

“Etnisch profileren is niet gekend bij de politie, men is er zich niet van bewust dat het een probleem is.”

Commissaris¹¹⁴

Het gebrek aan data en onderzoek is zowel een gevolg als een oorzaak van het ontbreken van erkenning en bewustzijn van het probleem bij de Belgische politie. Zo moest Amnesty International het concept van etnisch profileren uitleggen aan een commissaris kwaliteitsmanagement (ook referentieambtenaar discriminatie) en korpschefs in twee verschillende zones.

Vijf politieambtenaren¹¹⁶ verklaarden aan Amnesty International dat etnisch profileren niet gebeurt.

“Op papier hebben wij daar geen enkele aanwijzing voor. Je kan natuurlijk niet alles controleren en je kan niet uitsluiten dat een individuele agent dat toch doet, maar een mens is een mens. Maar er is geen enkele aanwijzing dat dat gebeurt [hier]... Als er nu plots klachten zouden binnenkomen, moeten we kijken wat er aan de hand is.”
Korpschef¹¹⁷

“Wij detecteren op dit moment geen probleem, er zijn geen klachten. Er zijn hier 1200 politieambtenaren, ik ga u niet zeggen dat ze allemaal voorbeeldig zijn en hun werk perfect doen. Maar we gaan geen actieplan maken voor een probleem dat niet opduikt.” Beleidsverantwoordelijke¹¹⁸

“Ik durf te hopen van niet .... Ik heb nooit op die manier gewerkt en heb mijn collega's nooit op die manier te werk zien gaan.” Hoofdinspecteur¹¹⁹

Vijf politieambtenaren stelden dat etnisch profileren wel gebeurt, maar dat ze er geen probleem in zien. Zo stelt een korpschef: “Ik ga ervan uit dat het niet onlogisch zou zijn als er meer aandacht naar dat type mensen zou gaan.”¹²⁰ 24 politieambtenaren erkenden dat het probleem effectief bestaat¹²¹ en 20 politieambtenaren veroordeelden etnisch profileren expliciet.¹²²

“Ik ben zeker dat dat gebeurt, absoluut. Er zijn al collega's die tegen mij hebben gezegd: 'Ik ga alle zwarten controleren, want het is zo, ze zijn sowieso verdacht.’” Inspecteur¹²³

“Etnisch profileren zal zeker bestaan en soms meer en onbewuster dan we denken.” Korpschef¹²⁴

115. Commissaris, interview 11. Dit werd bevestigd door een hoofdinspecteur, interview 9.

116. Hier geciteerd en daarnaast ook inspecteur, interview 57 en hoofdinspecteur, interview 48.

117. Korpschef, interview 15.

118. Beleidsverantwoordelijke, interview 2.

119. Hoofdinspecteur, interview 53.

120. Korpschef, interview 15.

121. Namelijk twee korpschefs (interview 1 en 13), drie commissarissen (6, 7 en 11), 15 inspecteurs (interviews 35, 36, 37, 38, 39, 42, 43, 44, 45, 54, 55, 52, 59, 61 en 62) en vier hoofdinspecteurs (interviews 9, 40, 41 en 56).

122. Namelijk twee korpschefs (interviews 1 en 13), een beleidsverantwoordelijke (interview 2) en een commissaris (interview 11), een lid van de VCLP, vier hoofdinspecteurs (interviews 9, 41, 51 en 56) en 9 inspecteurs (interviews 38, 39, 42, 45, 54, 52, 57, 59 en 62).

123. Inspecteur, interview 52.

124. Korpschef, interview 13.

“Ik ben ervan overtuigd dat etnisch profileren toch wel gebeurt. ... Ik heb me daar zelf in het verleden ook schuldig aan gemaakt.” Inspecteur¹²⁵

“De politie is een laag van de maatschappij, dus je hebt goeie en minder goeie. Dus ik ja, ik veronderstel dat er collega's zijn die snel veralgemenen. Die zes jongeren in het park, ze zullen die misschien makkelijker controleren als het Noord-Afrikanen zijn dan als het witte Belgen zijn.” Hoofdinspecteur¹²⁶

In slechts drie lokale politiezones waar Amnesty International interviews deed, namelijk Mechelen-Willebroek, Brussel-Noord en Antwerpen, wordt etnisch profileren expliciet erkend als een bestaand probleem én zijn er plannen om dit aan te pakken. Mechelen-Willebroek doet dat door te werken aan een registratiesysteem en in Brussel-Noord kreeg het operationele middenkader een tweedaagse vorming over etnisch profileren (wat is het, is het aanwezig in de politiekezone, hoe komt het, wat kan je eraan doen), moet één specifiek team telkens de reden van controle verantwoorden aan de meldkamer en is een onderzoek aan de gang.¹²⁷ In Antwerpen is er aandacht voor etnisch profileren in de opleidingen.¹²⁸

Er is geen gemeenschappelijke visie over etnisch profileren binnen de Belgische geïntegreerde politie. Volgens een beleidsverantwoordelijke hangt dit sterk af van de betrokkenheid van individuen bij dit en andere zaken die verbonden zijn aan politie in een diverse maatschappij.¹²⁹ Ook een lid van de VCLP bevestigt dat het beleid afhankelijk is van de personen aan de leiding.¹³⁰ België heeft ook nog steeds geen Nationaal Actieplan tegen Racisme,¹³¹ dat maatregelen tegen etnisch profileren zou moeten bevatten, ook al verbond het zich tot de introductie hiervan in de Universele Periodieke Evaluatie van de VN-Mensenrechtenraad¹³² en door de Durbanverklaring aan te nemen.¹³³

Binnen de geïntegreerde politie kunnen de autonome politiezones en de federale politie elk hun eigen beleid en praktijk ontwikkelen in de strijd tegen etnisch profileren, aangezien er geen hiërarchie is tussen beide niveaus.¹³⁴ Volgens het internationaal recht blijft de staat wel verantwoordelijk voor het respecteren, beschermen en vervullen van het discriminatieverbod, wat de interne grondwettelijke regeling ook is.¹³⁵

Het huidige nationaal veiligheidsplan vermeldt geen maatregelen tegen etnisch profileren, maar een van de doelstellingen rond discriminatie stelt wel dat medewerkers “op de hoogte [moeten] worden gebracht van hun rechten en plichten én van de richtlijnen en omgangsvormen, met een totale

---

125. Inspecteur, interview 39.

126. Hoofdinspecteur, interview 40.

127. Interview Commissaris, Politiekezone Brussel-Noord, 27 juni 2017.

128. Mailcorrespondentie met hoofdinspecteur, Cel diversiteit, politiekezone Antwerpen, 3 mei 2018.

129. Beleidsverantwoordelijke, interview 22.

130. (Toenmalige) vice-voorzitter van de Vaste Commissie van de Lokale Politie, 7 september 2017.

131. Voor een voorbereidende studie over het Nationaal Actieplan tegen racisme: Oualid Chaib, 2016, *Racisme in België 15 jaar na de Durbanverklaring: tijd voor een interfederaal actieplan tegen racisme*: <http://www.hrc.ugent.be/wp-content/uploads/2017/05/Study-racism-in-Belgium-FINAL-NL.pdf>

132. A/HRC/32/8/Add.1 §5, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G16/109/20/PDF/G1610920.pdf?OpenElement>

133. De Durbanverklaring en actieplan werden met consensus aangenomen op de World Conference against Racism in 2001: <http://www.un.org/en/durbanreview2009/ddpa.shtml>

134. De Belgische geïntegreerde politie bestaat uit de federale en de lokale politie en is opgericht bij de wet van 7 december 1998. Tussen de twee niveaus bestaat geen hiërarchische band. De politie valt onder de bevoegdheid van de minister van Binnenlandse Zaken en van de minister van Justitie. Zij stellen een nationaal veiligheidsplan op, dat een globale en geïntegreerde aanpak van de veiligheid waarborgt en de samenhang van het optreden van de politiediensten verzekert. Wet van 7 december 1998 tot organisatie van een geïntegreerde politiedienst, art. 3, 4, http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/article_body.pl?language=nl&caller=summary&pub_date=99-01-05&numac=1998021488

135. “The conduct of any State organ shall be considered an act of that State under international law, whether the organ exercises legislative, executive, judicial or any other functions, whatever position it holds in the organization of the State, and whatever its character as an organ of the central Government or of a territorial unit of the State.” International Law Commission, 2001, Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, art. 4 (1), http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_6_2001.pdf

nultolerantie voor discriminatie en uitsluiting.”¹³⁶ In een advies¹³⁷ aan de minister van Binnenlandse Zaken, erkent de Vaste Commissie van de Lokale Politie (VCLP)¹³⁸ het bestaan van etnisch profileren, zij het enkel als een individueel gedragsprobleem, niet als een algemeen institutioneel-structureel probleem. De VCLP stelt dat er nood is aan meer onderzoek en dat de politie het probleem van etnisch profileren prioritair moet behandelen, door een open dialoog, training, operationele instructies, coaching en monitoring. De VCLP dringt er bij de politieorganisatie op aan om te focussen op de detectie, het begrip en de preventie van etnisch profileren.

Bij de federale politie staat diversiteit in het algemeen wel op de agenda, met daarbij een focus op opleiding en interne diversiteit.¹³⁹ Specifiek over etnisch profileren voorziet de Cel Diversiteit infosessies voor federale eenheden¹⁴⁰ en nam de adviseur van de Cel Diversiteit ook actief deel aan een studiedag van het Centrum voor Politiestudies over etnisch profileren in 2015, als lid van de werkgroep.¹⁴¹

De lokale politie telt 187 politiezones.¹⁴² Elke zone bepaalt zelf hoe ze zich intern organiseert, ook op vlak van diversiteitsbeleid en de strijd tegen discriminatie.¹⁴³ Deze thema's kunnen meer of minder nadruk krijgen naargelang de prioriteiten, noden en middelen van de zone.¹⁴⁴

---

136. Nationaal Veiligheidsplan 2016-2019, Samen, naar de kern van de zaak, p. 60, <https://www.politie.be/5998/nl/over-ons/geintegreerde-politie/het-nationaal-veiligheidsplan>

137. Naar aanleiding van het rapport over etnisch profileren van de Ligue des Droits de l'Homme, 2017, Contrôler et punir: étude exploratoire sur le profilage ethnique dans les contrôles de police : Paroles de cibles. http://www.liguedh.be/wp-content/uploads/2017/03/rapport_profilage_ethnique_idh.pdf.

138. De Vaste Commissie van de lokale politie (VCLP) onderzoekt en adviseert de minister van Binnenlandse Zaken, andere betrokken ministers, het college van de procureurs-generaal, een gouverneur of burgemeester over alle problemen betreffende de lokale politie. Dit kan op eigen initiatief of op het verzoek van bovengenoemde instanties. Wet van 7 december 1998 tot organisatie van een geïntegreerde politiedienst, art. 91, http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/article_body.pl?language=nl&caller=summary&pub_date=99-01-05&numac=1998021488

139. Dit engagement is uitgedrukt in het Handvest Diversiteit Federale politie, 8 november 2013, <https://www.politie.be/5998/nl/over-ons/federale-politie/handvest-diversiteit>

Dit charter, dat individuele personeelsleden ook in een aangepaste versie konden ondertekenen, bevat het engagement om het non-discriminatieprincipe in alle contacten met de bevolking toe te passen.

140. Interview Adviseur Cel Diversiteit Federale politie, 4 juli 2017.

141. CPS, CPS-studiedag "Ethnic profiling: gelijkheid onder druk?" <http://www.politiestudies.be/vrij.cfm?id=265>

142. <https://www.politie.be/5998/nl/over-ons/geintegreerde-politie/de-geintegreerde-politie> Elk lokaal politiekorps staat onder leiding van een korpschef. Voor het uitvoeren van haar opdrachten van bestuurlijke politie, staat de lokale politie onder het gezag van de burgemeester. De zonale veiligheidsraad stelt jaarlijks een zonaal veiligheidsplan op, rekening houdend met het nationaal veiligheidsplan. Dit plan bepaalt onder meer de prioritaire opdrachten en doelstellingen van de zone en hoe deze zullen worden bereikt. De burgemeester, procureur des Konings en ministers van Binnenlandse Zaken en Justitie krijgen dit plan voorgelegd ter goedkeuring. Wet van 7 december 1998 tot organisatie van een geïntegreerde politiedienst, art. 42, 44, http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/article_body.pl?language=nl&caller=summary&pub_date=99-01-05&numac=1998021488

143. Samenwerking en uitwisseling over diversiteit en antidiscriminatie tussen verschillende politiezones en met de federale politie hebben een informeel karakter, dat sterk afhangt van de betrokkenheid van individuen binnen de politie. Vroeger bestond er een officieel netwerk diversiteit van de geïntegreerde politie, maar dit werd ontbonden sinds de federale Cel Diversiteit valt onder de dienst personeel. De redenen hiervoor waren een beperkte capaciteit en de beperkte slagkracht van het netwerk. Interview Adviseur Cel Diversiteit Federale politie, 4 juli 2017.

144. Zo bevat het zonaal veiligheidsplan van MidLim, de voorloper van CARMA in Genk, geen enkele vermelding van deze thema's, (<http://www.lokalopolitie.be/files/5888/attachments/bb1afe70a92a14c90fabd654e4f62124.pdf>) terwijl de lokale politie van Antwerpen diversiteit wel expliciet in het plan vermeldt, er personeel voor voorziet en een beleidsnota diversiteit opmaakte, met daarin ook aandacht voor racisme- en discriminatiebestrijding. (Politiezone Antwerpen, *Zonaal Veiligheidsplan 2013 (2014) -2017*, https://www.politieantwerpen.be/sites/default/files/Zonaalveiligheidsplan2013_2017.pdf en Politiezone Antwerpen, 2016, *Beleidsnota diversiteit. Iedereen anders, altijd van dienst*, https://www.politieantwerpen.be/sites/default/files/documenten/2016_beleidsnota_DEF.pdf).

5. GEBREK AAN SPECIFIEKE TRAINING

© Spiltart aka Younes v.d.b.

Identiteitscontroles kunnen stigmatiserend zijn en kunnen ook bestaande vooroordelen versterken in de maatschappij, aangezien ze in de openbare ruimte gebeuren.

Opleidingen en trainingen voor politie over etnisch profileren bestaan in België, maar ze hebben een beperkt bereik en zijn meestal optioneel. De lessen variëren sterk tussen verschillende politiescholen.¹⁴⁵

5.1 BASISOPLEIDING

In het leerplan van de basisopleiding van de politie staat de competentie “identiteit van personen volgens de geijkte procedures controleren”.¹⁴⁶ Volgens de geïnterviewde politieambtenaren verschillen de ervaringen met trainingen echter sterk. Zestien politieambtenaren stelden dat er duidelijk aandacht was voor de voorwaarden in de WPA: “Op de politieschool wordt de WPA er echt ingedramd”.¹⁴⁷ Maar volgens zes politieambtenaren die Amnesty interviewde, focuste dit vooral op de procedures, niet zozeer op de selectiecriteria of de link tussen beide.

145. België heeft 10 erkende politieacademies. http://www.police.ac.be/menu_erkende-scholen.htm

146. Bijlage 2 bij het Ministerieel besluit houdende het onderwijs- en examenreglement betreffende de basisopleiding van de personeelsleden van het basiskader van de politiediensten, p. 13.

147. Inspecteur, interview 59.

“In opleidingen wordt nog iets te vaak de wet bekeken, waarna mensen naar het terrein worden gestuurd. De link tussen wet en terrein komt in de opleiding te weinig aan bod.” Commissaris¹⁴⁸

“Het gaat eerder om [hoe je een controle moet uitvoeren] dan het wettelijk kader, dat is wel van belang, je moet de WPA een beetje kennen, maar summier, tussen alle andere massa leerstof die je op dat moment moet verwerken.” Inspecteur¹⁴⁹

Drie inspecteurs stellen dat ze dit vooral leren op het terrein.

“Het wettelijk kader wordt er op de politieschool in gedramd, verder leer je vooral van de collega's tijdens het werkplekleren.” Inspecteur¹⁵⁰

“De eerste maanden ben je nooit alleen, je leert van je collega's, met een mentor en jij bent derde man. Ze leggen alles uit op het terrein, je leert het in de praktijk. In de loop der jaren pas je je aan.” Inspecteur¹⁵¹

“Dat kun je niet vatten, behalve door ervaring. Dat kan je in geen enkele school aanleren.” Inspecteur¹⁵²

Eens de voorwaarden en procedure van de identiteitscontrole aangeleerd zijn, beschouwt de politie deze als gekend, zo stellen vijf politieambtenaren¹⁵³ en ook de adviseur van de minister van Binnenlandse Zaken. Toch geven vier politieambtenaren toe dat ze een opfrissing zouden kunnen gebruiken, of dat ze de principes wel kennen, maar niet meer expliciet.

“De Wet op het Politieambt, bij mij is dat al lang geleden. Ik weet dat nog vaag, waarom en hoe en wanneer ik iemand mag controleren.” Inspecteur¹⁵⁴

“Soms doe je dingen met een zekere routine en vergeet je het juridische kader. Het is goed om je af en toe het juridische kader te herinneren tijdens een politieinterventie.” Inspecteur¹⁵⁵

Het leerplan omvat ook een cluster “Maatschappelijke oriëntering” van 32 studie-uren.¹⁵⁶ Deze omvat vijf algemeen omschreven competenties¹⁵⁷ en volgens twee beleidsverantwoordelijken kan elke school dit naar eigen voorkeur invullen.¹⁵⁸ Bovendien, zoals een politieambtenaar zegt: “Hiervan liggen de collega's niet wakker tijdens de opleiding. Strafrecht, dat is belangrijk.” In de Antwerpse politieschool bevat de politieopleiding een halfuur over etnisch profileren (‘wat is etnisch profileren’ en een dilemmatraining).¹⁵⁹ In de Oost-Vlaamse politieacademie is de eendaagse training “Etnisch profileren, straatcultuur en jongeren” geïntegreerd in de basisopleiding. Toch komt in acht van de tien basispolitieopleidingen die Amnesty International kon inkijken, etnisch profileren niet expliciet aan bod.

148. Commissaris, interview 8.

149. Inspecteur, interview 38.

150. Inspecteur, interview 38.

151. Inspecteur, interview 42.

152. Inspecteur, interview 36.

153. Een commissaris (interview 7), twee hoofdinspecteurs (interview 9 en 51) en twee inspecteurs (interview 55 en 57).

154. Inspecteur, interview 45.

155. Inspecteur, interview 52. Daarnaast nog twee inspecteurs, interviews 35 en 43.

156. Bijlage 2 bij het Ministerieel besluit houdende het onderwijs- en examenreglement betreffende de basisopleiding van de personeelsleden van het basiskader van de politiediensten, p. 20.

157. (1) socio-culturele ontwikkelingen en fenomenen benoemen en omschrijven, (2) socio-culturele ontwikkelingen en fenomenen vanuit verschillende contexten herkennen, (3) normovertredend gedrag herkennen en standpunten vanuit diverse contexten verklaren, (4) is zich bewust van de oorzaken en gevolgen van racisme, discriminatie, stereotypen en vooroordelen (eigen referentiekader) en (5) is zich bewust van de impact hiervan op een professionele basishouding en van de structurele en maatschappelijke oorzaken en gevolgen van stress.

158. Beleidsverantwoordelijke, interview 22, en hoofdinspecteur interview 9.

159. Interview Hoofdinspecteur, Cel diversiteit, politiezone Antwerpen, 14 juni 2017.

Achtien van de 23 operationele politieambtenaren bevroegd door Amnesty International zeiden dat ze nog geen enkele opleiding rond discriminatie hadden gevolgd sinds ze waren afgestudeerd aan de politieacademie. Dit kan te wijten zijn aan het vaak niet-verplichte karakter hiervan, maar ook aan de capaciteit, zoals een commissaris aan Amnesty International zei: “Wij kunnen op de 2000 mensen zo’n 700 à 800 mensen vormen rond één thema per jaar, zonder de operationaliteit in het gedrang te brengen.”¹⁶⁰

5.2 GESPECIALISEERDE TRAINING

Er bestaan in verschillende korpsen wel voorbeelden van gespecialiseerde opleidingen waarin etnisch profileren aan bod komt.¹⁶¹ In Antwerpen moeten alle leden van het korps verplicht in de loop van hun carrière vijf dagen “Omgaan met diversiteit” volgen, waarvan één dag een dilemmatraining rond professioneel profileren omvat (in tegenstelling tot etnisch profileren). Verder is er nog een vrijblijvende themadag rond “Etnisch profileren, straatcultuur en jongeren”.¹⁶² De onthaalmedewerkers in Brussel-Zuid krijgen volgens de beleidsverantwoordelijke ook een opleiding waarin onder meer benadrukt wordt dat etnisch profileren niet mag.¹⁶³ De federale eenheden kunnen op vraag van hun leidinggevende een infosessie krijgen van de Cel Diversiteit, specifiek over etnisch profileren.¹⁶⁴ In Charleroi geeft de beleidsverantwoordelijke zelf ook opleidingen, waaronder een dag over het opstellen van pv’s, waarbij de redelijke gronden en het verbod op discriminatie worden herhaald.¹⁶⁵

De beleidsverantwoordelijken uit de politiezones Mechelen-Willebroek, Brussel-Zuid, Brussel-Noord, Brussel Hoofdstad-Elsene, Luik en van de federale politie, de kabinetsadviseurs van de minister van Binnenlandse Zaken en de minister zelf¹⁶⁶ verwijzen naar drie specifieke opleidingen¹⁶⁷ die etnisch profileren zouden bestrijden.

De eerste opleiding, “Holocaust, politie en mensenrechten”, ontwikkeld door Kazerne Dossin, Unia en de geïntegreerde politie, duurt één dag en sensibiliseert politieambtenaren over discriminatie, groepsdruk binnen de politie en geeft een aanzet “om te leren autonoom en kritisch informatie, gebeurtenissen en gedragingen te analyseren en conform de eigen inzichten professioneel te handelen”.¹⁶⁸ Zo’n 5000 van 40.000 politieambtenaren¹⁶⁹ in totaal volgden deze opleiding. Dit lijkt een zeer waardevolle politietraining over mensenrechten. Hoewel veel beleidsverantwoordelijken naar deze opleiding verwijzen als een maatregel tegen etnisch profileren, is etnisch profileren bestrijden geen doelstelling van de opleiding. Bovendien hangt de opvolging sterk af van korps tot korps. De opleiding is in sommige korpsen verplicht, terwijl er in andere korpsen weinig interesse is vanuit de leidinggevendenden.¹⁷⁰

---

160. Commissaris, interview 8.

161. De politiezone Brussel Hoofdstad-Elsene heeft een interne dilemmatraining van één dag, waarin racisme en discriminatie aan bod komen, maar niet gelinkt aan de identiteitscontrole. Commissaris Politie Brussel Hoofdstad-Elsene, interview 21 augustus 2017. In de politiezone Luik bestaat er een algemene opleiding voor interventie- en onthaalpersoneel over een correcte relatie, attitude en interactie met personen – tot welke groep ze ook behoren, respectievelijk van één dag en twee dagen. Kabinetschef van de korpschef, Politiezone Luik, 5 juli 2017.

162. Deze opleiding wordt ook aangeboden op de Oost-Vlaamse politieacademie. Diensthoofd Cel Diversiteit, politiezone Antwerpen, 14 juni 2017.

163. Interview Commissaris, Brussel-Zuid, 29 augustus 2017.

164. Daarnaast biedt Unia ook vervolgm modules op over discriminatie in het algemeen, maar daarin komt etnisch profileren niet expliciet aan bod. Adviseur Cel Diversiteit Federale politie, 4 juli 2017.

165. Interview beleidsverantwoordelijke, Politiezone Charleroi, 23 augustus 2017.

166. De Kamer, Schriftelijke vraag en antwoord nr : 2659 - Zittingsperiode: 54, <http://www.dekamer.be/kwcr/showpage.cfm?section=qrva&language=nl&cfm=qrvaXml.cfm?legislat=54&dossierID=54-B135-900-2659-2017201819030.xml>

167. Amnesty International kon een opleiding “Holocaust, politie en mensenrechten” meevolgen in Mechelen op 18 oktober 2017 en een opleiding COPRA in Asse op 12 oktober 2017.

168. Infociche Opleiding Holocaust, politie en mensenrechten.

169. In totaal tellen de federale en lokale politie bijna 40.000 politieambtenaren. https://www.belgium.be/nl/justitie/veiligheid/voorzorgen_nemen/veiligheidsdiensten/politie

170. Interview met verantwoordelijke opleiding Holocaust, Politie en Mensenrechten, 27 juli 2017.

Een tweede opleiding is “COPPRA” (Community oriented policing ter preventie van radicalisering en terrorisme), ingevoerd in 2014. Deze optionele opleiding van acht uren werd al door 20.000 politieambtenaren gevolgd (een dag theorie en een extra dag COPPRA in de praktijk). COPPRA behandelt radicalisering, identiteit en ideologie en beschouwt mensenrechten als een rode draad. Het verbod op etnisch profileren wordt bij het begin van de sessie kort vermeld bij de zogenaamde ‘gouden regels’. Etnisch profileren bestrijden is ook hier geen doelstelling van de opleiding en de opleiding bevat evenmin modules over de detectie, preventie en strijd tegen etnisch profileren.¹⁷¹

Bij de derde opleiding, “Behaviour detection” (BDO), ingevoerd in 2014, leren politieambtenaren gedurende drie dagen objectieve indicatoren van afwijkend gedrag te detecteren en de persoon aan te spreken om te bepalen of het gedrag verdacht is. Volgens de coördinator hebben tot nu toe enkele honderden politieambtenaren, vooral uit federale eenheden, deze optionele opleiding gevolgd, waarvan ongeveer een derde als trainer. De bedoeling is om deze techniek aan alle Belgische politieambtenaren aan te leren. BDO is sterk geënt op opleidingen uit onder meer Israël en Nederland. De trainers hameren er volgens de opleidingsverantwoordelijke op dat etnisch profileren uit den boze is en dat politieambtenaren zich enkel mogen baseren op objectieve indicatoren.¹⁷² Indien deze methode effectief blijkt, kan het een goede manier zijn om minder op ‘buikgevoel’ af te gaan en meer op objectieve criteria en om het belang van de redelijke gronden voor een controle te versterken.

Van de meeste van deze opleidingen werd het effect op gedrag en attitudes van politieambtenaren nog niet geëvalueerd door de korpsen of de aanbieders van de opleiding. De tweedaagse rond etnisch profileren voor het middenkader van Politie Brussel-Noord werd geëvalueerd door een stagiair¹⁷³ en de opleidingsverantwoordelijke van “Holocaust, Politie en Mensenrechten” zei aan Amnesty International dat er momenteel een evaluatie gebeurt van het korte- en langetermijneffect van de opleiding, in samenwerking met de Vrije Universiteit Brussel.¹⁷⁴ De Federale Politie evalueert de BDO-opleiding momenteel in het kader van een universitaire masterstudie.¹⁷⁵

Bij elke opleiding die de doelstelling heeft om etnisch profileren te voorkomen en te bestrijden, is het belangrijk om te evalueren wat het effect is op kennis, attitudes en gedrag van de politieambtenaren in verband met etnisch profileren, vergeleken met politieambtenaren die de opleiding niet volgden. Daarnaast is het ook belangrijk om het onderscheid te maken tussen antidiscriminatie training en diversiteitstraining. Ook bij deze laatste moet de aanbieder van de opleiding of de korpsleiding nagaan wat het effect is op attitudes en gedrag. Het risico bestaat namelijk dat – zeer goed bedoelde – algemene diversiteitsopleidingen een contraproductief effect hebben¹⁷⁶ en stereotypering (en daarbij ook etnisch profileren) versterken. Verder moet de leidinggevende opvolging geven aan de opleiding in het dagelijkse werk van de politieambtenaar die de opleiding volgde.

Het is belangrijk dat politieambtenaren weten dat etnisch profileren illegaal is en hoe ze het kunnen herkennen en voorkomen. Hiervoor is niet alleen theoretische, maar ook praktische training nodig, met concrete richtlijnen om schendingen van het non-discriminatieprincipe te voorkomen. Dit gezegd zijnde, kan training alleen nooit voldoende zijn om etnisch profileren te voorkomen en bestrijden binnen een politieorganisatie.

---

171. Interview met verantwoordelijke opleiding COPPRA, 26 juni 2017.

172. Interview met verantwoordelijke opleiding BDO, 15 september 2017 en mailcorrespondentie met verantwoordelijke opleiding BDO, 24 april 2018.

173. Interview commissaris politiezone Brussel-Noord, 27 juni 2017.

174. Interview verantwoordelijke opleiding “Holocaust, politie en mensenrechten”, 26 juni 2017.

175. Mailcorrespondentie met verantwoordelijke opleiding BDO, 24 april 2018.

176. F. Dobbin, A. Kalev, and E. Kelly, “Best Practices or Best Guesses? Diversity Management and Remediation of Inequality,” *American Sociological Review* 71, 2006, at 589–617, in: Open Society Justice Initiative, 2012, *Reducing Ethnic Profiling in the European Union. A handbook of good practices*. https://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/reducing-ep-in-EU-12172012_0.pdf

6. VERANTWOORDING EN KLACHTENBEHANDELING

“Ik weet niet met wie ik erover moet praten, wat mijn rechten zijn, ik wist helemaal niets. Als ik het had geweten, had ik natuurlijk klacht neergelegd.”

Achraf, 22, student, van Marokkaanse afkomst.

“Etnisch profileren zal zeker bestaan en soms meer en onbewuster dan we denken.” Korpschef

Wanneer je vermoedt dat je etnisch geprofileerd wordt bij een controle in België, is het moeilijk om herstel en genoegdoening te krijgen. Ten eerste verantwoordt politieambtenaren niet systematisch waarom ze iemand controleren en ten tweede zijn er verschillende drempels voor slachtoffers om klacht neer te leggen bij klachtenmechanismen.

6.1 MOTIVEREN VAN DE IDENTITEITSCONTROLE

***“Ze leggen nooit uit waarom ze je controleren.
En als je te veel praat, heb je ook een probleem.”***

‘Emmanuel’, 22, student, van Congolese afkomst.

Veertien geïnterviewde politieambtenaren¹⁷⁷ stellen dat ze meestal de reden van controle zeggen tegen de gecontroleerde persoon. In Mechelen-Willebroek krijgen politieambtenaren expliciet de instructie om dit altijd te doen, maar ook inspecteurs uit andere zones zeggen deze gewoonte te hebben. “Ik zeg als opener altijd de reden van controle, dat wordt meestal goed onthaald, dat werkt meestal, dat is ook het meest correct.”¹⁷⁸ Toch stellen sommige geïnterviewde politieambtenaren dat ze geen reden geven, bijvoorbeeld: “Ik geef weinig informatie. Meestal zeg ik niet waarom ik die persoon controleer. Ik wil eerst weten wie ik voor me heb en ik wil die persoon niet verontrusten. We willen die persoon in het ongewisse laten, om dan te weten wie het is. Als het negatief is, ga ik achteraf misschien wel meer uitleg geven.”¹⁷⁹ Motiveren waarom iemand gecontroleerd wordt, is nochtans een belangrijk aspect in transparantie en verantwoording, twee pijlers van de gemeenschapsgerichte politiezorg¹⁸⁰ en eveneens mensenrechtenprincipes.

6.2 KLACHTENMECHANISMES

Wanneer iemand klacht wil indienen over etnisch profileren door de politie, kan dat op verschillende manieren. Hij of zij kan naar de Dienst Intern Toezicht van de politiezone gaan, die dan de zaak onderzoekt.¹⁸¹ Het nadeel hieraan is dat het slachtoffer hiervoor klacht over de politie moet indienen bij de politie, wat een drempel kan zijn. Bovendien opereert Intern Toezicht in hetzelfde korps als de persoon waarover de klacht gaat, dus deze personen zijn collega’s onder dezelfde korpschef. Dit roept vragen op over de onafhankelijkheid van het onderzoek, zoals deze inspecteur aangaf: “De korpschef is koning in zijn korps. Is dat dan objectief?”¹⁸²

In de politiezones waar Amnesty International interviews afnam, waren er ofwel nog geen klachten ontvangen over etnisch profileren,¹⁸³ ofwel kon de beleidsverantwoordelijke geen aparte cijfers geven,

---

177. Namelijk vier hoofdinspecteurs (interviews 16, 41, 51 en 56) en 11 inspecteurs (interviews 36, 43, 44, 45, 54, 52, 55, 57, 59, 61 en 62).

178. Inspecteur, interview 62.

179. Inspecteur, interview 38.

180. Omzendbrief CP 1 van 27 mei 2003 betreffende Community Policing, definitie van de Belgische interpretatie van toepassing op de geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus. http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&a=N&c-n=2003052738&table_name=wet

181. Bij de politiezone Brussel Hoofdstad-Elsene worden klachten meer gedecentraliseerd behandeld en krijgt de hiërarchische lijn meer verantwoordelijkheid. Ook in Mechelen-Willebroek gaat de Dienst Intern Toezicht op deze manier te werk.

182. Inspecteur, interview 36.

183. Namelijk in de zones Brussel-Zuid, Brussel-Noord, Charleroi, Genk, Luik, Mechelen-Willebroek, Ottignies.

omdat dit niet apart geregistreerd wordt.¹⁸⁴ Een politieambtenaar zei: “Meestal gaat een controle die vanuit een discriminerende benadering begint, uitmonden in andere feiten (smaad, weerspanning, etc.). De klachten die bij ons komen zijn dus meestal gekwalificeerd als politiegeweld. Om te weten of er aan de basis een problematische controle was, moet je ze uit het archief halen en lezen. Omwille van prioriteiten is dat momenteel niet mogelijk.”¹⁸⁵ In vier politiezones concludeerden beleidsmakers hieruit dat ze geen probleem hebben met etnisch profileren.

Een tweede mogelijk kanaal is het Comité P, voluit het Vast Comité van Toezicht op de politiediensten.¹⁸⁶ Als daar een klacht binnenkomt met een strafrechtelijk karakter, verwijst het Comité deze door naar de gerechtelijke overheden¹⁸⁷, die dan ook de communicatie met de klager overnemen. Achteraf maakt het Comité dan een analyse van de vonnissen en de arresten. Als de klacht niet naar het gerecht wordt doorverwezen, gaat de klacht naar de Dienst Enquêtes van Comité P voor onderzoek. De praktijk van het Comité P, zo vertelde een commissaris-auditor Amnesty International, is echter om klachten “zo dicht mogelijk bij het terrein” te behandelen en klachten dus door de dienst Intern Toezicht van het betrokken korps te laten gebeuren, waarna het Comité P zich uitspreekt over de klacht. Wanneer het Comité P vindt dat de klacht niet wijst op een organisatorische of ernstige individuele disfunctie, kan het de klacht doorsturen naar de commissaris-generaal van de federale politie of de korpschef van de lokale politie. Het Comité gaat ervan uit dat dit onderzoek ernstig gevoerd wordt, omdat de klager een tweede lezing kan vragen door de Dienst Enquêtes van het Comité. Eens het onderzoek is afgehandeld, communiceert het Comité P het resultaat aan de klager.¹⁸⁸

Het Comité P heeft de bevoegdheid om ook structurele problemen te analyseren, maar heeft dit over etnisch profileren nog niet gedaan en is dit momenteel ook niet van plan¹⁸⁹. Aparte cijfers over etnisch profileren houdt het ook niet bij, deze zitten vervat in de cijfers over racisme en discriminatie in het algemeen. Het Comité P stelt ook dat het geen problemen met etnisch profileren heeft gedetecteerd.¹⁹⁰ Naast het feit dat klachten over etnisch profileren niet apart geregistreerd worden en dat er geen thematisch onderzoek over gebeurt, kan dit door nog andere elementen verklaard worden: klagers kunnen hun weg naar het Comité P niet vinden. Bovendien bestaan er bezorgdheden over de onafhankelijkheid van het Comité. Deze werden ook geuit door het VN-Comité tegen Foltering (CAT) in verband met het onderzoek van Comité P naar foltering en andere mishandeling: “Ondanks de inspanningen van de staat om de onafhankelijkheid van het Vast Comité voor Toezicht op de politiediensten (Comité P) en zijn Dienst Enquêtes te versterken, blijft het Comité bezorgd over het feit dat sommige onderzoekers voormalige politieambtenaren zijn, wat hun onpartijdigheid in het gedrang kan brengen wanneer ze objectief en effectief onderzoek moeten voeren naar beschuldigingen tegen leden van de politie over foltering en mishandeling (art. 2, 12, 13 en 16)”¹⁹¹.

---

184. Namelijk in de zones Antwerpen en Brussel Hoofdstad-Elsene.

185. Opvolgingsmail van Politiezone Brussel Hoofdstad-Elsene, na interview op 21 augustus 2017.

186. Klachten over de politie kunnen ook naar de Algemene Inspectie (AIG), maar strafonderzoeken over racisme en discriminatie met een repetitief karakter dat wijst op een meer algemene normvervaging worden door Comité P behandeld.

187. De gerechtelijke overheden kunnen ook de Dienst Enquêtes van Comité P belasten met het gerechtelijk onderzoek.

188. Interview Comité P, 12 september 2017.

189. Etnisch profileren wordt kort vermeld in het rapport: Comité P, *Antiracisme- en antidiscriminatiebeleid binnen een diversiteitsbeleid. Eerste en tweede luik. Toezichtsonderzoek 66335/2014*, §143 en §259.

190. Interview Comité P, 12 september 2017.

191. http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT%2FCO%2FBEL%2FCO%2F3. Het Comité P reageerde hierop met het antwoord van de Belgische regering op de aanbeveling van de Raad voor de Mensenrechten in het kader van de UPR: « La Belgique dispose d'un mécanisme de contrôle effectif avec le Comité P, comité indépendant sous l'autorité du parlement, ce qui fournit toutes les garanties nécessaires d'indépendance et d'efficacité et d'externalité du contrôle. L'indépendance, la neutralité ou l'impartialité des enquêtes ou des membres du service d'enquêtes du Comité P n'a jusqu'à présent jamais été remise en cause » (Cf. Observations sur les conclusions et/ou recommandations, engagements et réponses de l'Etat examiné, A/HRC/32/8/Add.1, p. 2). In verband met de onafhankelijkheid en de onpartijdigheid van de enquêteurs verwijst het Comité naar de volgende publicatie: GOOSSENS, F. en BERKMOES, H., “Het CPT en de Belgische politie: als men maar genoeg blijft hameren op dezelfde nagels...” in DAEMS, T. en PARMENTIER, S. (ed.), *Europa waakt. Vrijheidsbeneming onder toezicht van het Europese antifoltercomité in Samenleving, Criminaliteit en Strafrechtspleging*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2018, 7-75.

Een derde optie is om discriminatie te melden bij Unia, het Interfederaal Gelijkekansencentrum. Unia vroeg al in het jaarverslag van 2014 aandacht voor etnisch profileren.¹⁹² Mits toelating van het slachtoffer, stuurt Unia de vraag naar de Dienst Intern Toezicht of de Algemene Inspectie (AIG) met de vraag om de melding te onderzoeken. De medewerkers van de Dienst Individuele Ondersteuning zeiden aan Amnesty International dat de timing waarbinnen Unia een antwoord krijgt, varieert. Bij sommige dossiers kwam een antwoord pas na enkele maanden, of kwam er helemaal geen antwoord.¹⁹³

Slachtoffers van discriminatie hebben recht op herstel. Om deze mensenrechtenverplichting te vervullen, moet de Belgische staat verzekeren dat wie klacht wil neerleggen, hierin ondersteuning krijgt, en dat hun klachten grondig en onpartijdig worden bekeken, met de bewijslast voor de politie om de reden voor te leggen die de identiteitscontrole adequaat rechtvaardigt.

---

192. Unia, 2015, *Jaarverslag 2014. Een keerpunt voor het centrum*. Ook in de jaarverslagen van 2015 en 2016 komt etnisch profileren aan bod.

193. Interview Dienst Individuele Ondersteuning, Unia, 30 oktober 2017. Voor meer informatie over de dossierbehandeling door Unia: Unia, 2016, *Evaluatie. Wet van 10 mei 2007 tot wijziging van de wet van 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden (B.S. 30 mei 2007) (Antiracismewet). Wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie (B.S. 30 mei 2007) (Antidiscriminatiewet)*, p. 24, <http://unia.be/files/Documenten/Evaluatie.pdf>

MENINGEN VAN ETNISCHE MINDERHEDEN OVER KLACHTENMECHANISMEN

Slachtoffers van etnisch profileren dienen niet altijd klacht in.¹⁹⁴ Hiervoor zijn verschillende redenen. Hieronder enkele visies van mensen van etnische minderheden die hun inzichten met Amnesty International deelden. Een persoon zei aan Amnesty International dat hem expliciet werd afgeraden door de politie om klacht in te dienen.

“Ze hebben me afgeraden om klacht in te dienen, dat zorgt ervoor dat je de weg van klacht indienen niet bewandelt, de papieren rompslomp schrikt af, je wil er zelfs niet aan beginnen.” Don, 29, jeugdwerker, van Congolese afkomst.

Anderen vinden het niet de moeite, het is een moeilijke en ontransparante procedure en ze vrezen dat het toch niets zal opleveren.

“Je weet hoe traag de overheid is. Dat is niet mijn eerste zorg, ik moet werken om mijn studiekosten te kunnen betalen. Als ik mij niet goed behandeld voel door de politie, ga ik geen klacht indienen. Ik heb daar geen tijd voor.” ‘Emmanuel’, 22, student, van Congolese afkomst.

“Als ik zie dat mijn broer documenten heeft als bewijs en dat dat niet werkt, waarom zou ik dan klacht neerleggen voor een controle? Dat heeft geen nut.” Achraf, 22, student, van Marokkaanse afkomst.

Deze drempel wordt nog hoger wanneer het moeilijk is om te bewijzen dat de controle een geval was van etnisch profileren. Vaak zijn deze situaties woord tegen woord en blijft het slachtoffer op zijn honger zitten.

“9 op de 10 keren krijg je een standaardantwoord terug, waaruit je kan verstaan: jij was in fout, f*ck you. Als ze zeggen dat het een situatie is van woord tegen woord, krijg je de indruk dat ze denken dat jij aan het liegen was. ... Niemand wil nog aangifte doen. Ik heb ook geen tijd om klacht in te dienen en te wachten op een antwoord waar ik niets aan heb. Vroeger heb ik dat wel geprobeerd, maar nu zie ik klacht indienen als tijdverspilling.” ‘Moussa’, 25, artiest, van Noord-Afrikaanse afkomst.

194. Uit het EU-MIDIS-II-rapport van het Europese Grondrechtenagentschap (FRA) blijkt dat mensen van etnische minderheden in België minder vaak dan gemiddeld in Europa melden of klacht indienen over discriminatie in het algemeen. De redenen die het FRA daarvoor identificeert zijn: “het zal niets veranderen, het was te triviaal, het gebeurt voortdurend, ik had geen bewijs, ik wou geen problemen creëren en ik was bezorgd over negatieve gevolgen.” European Union Agency for Fundamental Rights, 2017, Second European Union Minorities and Discrimination Survey. Main results, p. 44-49. <http://fra.europa.eu/en/publication/2017/eumidis-ii-main-results>

7. CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

Amnesty International is bezorgd dat de Belgische autoriteiten onvoldoende actie ondernemen tegen etnisch profileren. Er is een gebrek aan waarborgen om etnische minderheden te beschermen tegen discriminerende identiteitscontroles in België.

Hoewel politieambtenaren een zekere discretie nodig hebben om hun werk effectief te kunnen uitvoeren, is het onvoldoende duidelijk wat de “redelijke gronden” kunnen zijn voor een controle, zoals vastgelegd in artikel 34 van de Wet op het Politieambt. Ook de huidige opleiding voor politieambtenaren over hoe ze discriminatie kunnen vermijden bij identiteitscontroles heeft een beperkt bereik en is meestal optioneel. De lessen variëren enorm tussen de verschillende politieacademies.

Er is een gebrek aan toezicht op identiteitscontroles en de interviews wijzen erop dat sommige leidinggevende politieambtenaren in het algemeen veronderstellen dat politieambtenaren hun job zullen doen met respect voor de rechten van alle mensen met wie ze in contact komen. Door een gebrek aan duidelijk geschreven beleid, interpreteren politieambtenaren (binnen één zone en uit verschillende zones) de redelijke gronden voor een identiteitscontrole verschillend. De politieleiding mag politieambtenaren niet aan hun lot overlaten om te beslissen hoe ze de WPA interpreteren. Ze moeten richtlijnen, instructies, training, toezicht, controle en een proces van lessen trekken voorzien. Momenteel is de politieambtenaar aangewezen op zijn of haar eigen interpretatie of zelfs buikgevoel. Dit kan leiden tot directe of indirecte discriminatie, waaronder etnisch profileren, als een politieambtenaar terugvalt op negatieve stereotypingen over mensen (die gezien worden als behorend tot bepaalde etnische minderheden).

Studies tonen aan dat etnisch profileren slecht politiewerk is en dit werd ook herhaald door sommige politieambtenaren die Amnesty International interviewde. Het is ineffectief omdat politiemiddelen worden ingezet met focus op een bepaalde groep, en er een blinde vlek is bij de andere groep, zonder objectieve of redelijke gronden. Het is stigmatiserend en kan bijdragen aan het versterken van bestaande vooroordelen in de maatschappij. Het vermindert vertrouwen in de politie bij bepaalde groepen en is inefficiënt gebruik van politiemiddelen in misdaadbestrijding.

De politie zou in haar eigen belang proactief moeten werken aan een doeltreffend beleid en een strategie rond identiteitscontroles. Het is ook nodig dat ze de implementatie hiervan monitort voor een degelijk proces van lessen trekken. Momenteel bestaat er geen mechanisme om de praktijk van identiteitscontroles te monitoren. Er zijn geen data over hoeveel controles de politie uitvoert, hoe effectief die zijn en of ze discriminerend zijn of niet. Ook is er een gebrek aan grondig onderzoek over dit thema. Geen enkele leidinggevende politieambtenaar die Amnesty International interviewde, kon stellen dat ze een duidelijk zicht hebben op hoe politieambtenaren de “redelijke gronden” in de praktijk toepassen en of dit al dan niet discriminerend gebeurt.

Etnisch profileren is verboden omdat deze praktijk het discriminatieverbod schendt, dat is vervat in internationale en Europese verdragen en ook in de Belgische wetgeving. De Belgische minister

van Binnenlandse Zaken, de federale politie en de lokale politie deden tot nu toe te weinig om etnisch profileren te voorkomen, te detecteren en te bestrijden en op die manier het non-discriminatieprincipe te vervullen. Het gebrek aan waarborgen tegen etnisch profileren schendt het non-discriminatieprincipe.

Er moet dringend actie worden ondernomen om etnisch profileren te voorkomen en om de rechten van mensen van etnische minderheden in België beter te beschermen. Daarom doet Amnesty International de volgende aanbevelingen.¹⁹⁵

JURIDISCH EN OPERATIONEEL KADER:

Amnesty International roept de Belgische regering en het parlement op om:

- De Wet op het Politieambt te wijzigen door er een expliciet verbod op directe en indirecte discriminatie op grond van ras, huidskleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale of maatschappelijke afkomst, eigendom, geboorte of andere status in op te nemen;
- Etnisch profileren expliciet te verbieden in de Wet op het politieambt en in politierichtlijnen en stappen te zetten in beleid en praktijk, waaronder corrigerende disciplinaire en andere verantwoordingsmaatregelen, om het te bestrijden;

Amnesty International roept de minister van Binnenlandse Zaken en de politiescholen op om:

- De richtlijnen te verduidelijken over hoe, wanneer en waarom politiemensen identiteitscontroles moeten uitvoeren, om het risico op een willekeurige en discriminerende toepassing van de bevoegdheden te verminderen. De nadruk moet daarbij liggen op:
  - Het verduidelijken dat controles op basis van een objectieve en gegronde reden moeten gebeuren, niet op basis van een intuïtief buikgevoel;
  - Signalementen van verdachten duidelijk en specifiek te maken en te vage of te algemene signalementen niet te gebruiken als basis voor een controle, aangezien deze het risico inhouden van disproportionele implementatie.

Amnesty International roept de Belgische regeringen op om:

- Het interfederaal actieplan racisme, waartoe België zich met de Durbanverklaring en tijdens de Universele Periodieke Evaluatie engageerde, op te stellen, uit te voeren en daarbij bijzondere aandacht te geven aan racisme en discriminatie door en binnen de politie.

DATA EN ONDERZOEK:

Amnesty International roept de minister van Binnenlandse Zaken en de staatssecretaris voor Gelijke Kansen op om:

- Te onderzoeken en te monitoren hoe de bevoegdheden van de politie worden gebruikt in verband met etnisch profileren, met specifieke aandacht voor het gebruik van discretionaire bevoegdheden;
  - Van politieambtenaren te eisen dat ze in ieder geval de controle melden en de reden voor elke controle registreren, rekening houdend met de objectieve en redelijke rechtvaardiging en de noodzakelijkheid en proportionaliteit ervan;

---

¹⁹⁵. Dit rapport focust op identiteitscontroles, dus zo ook deze aanbevelingen. Toch zijn de meeste hiervan ook toepasbaar op doorzoekingen van een wagen, fouilleringen en arrestaties. Voor meer info, zie: Amnesty International, 2017, *Etnisch profileren bij de politie. Analyse van het juridisch kader in België*. <https://www.amnesty-international.be/nieuws/etnisch-profileren-juridische-analyse>

- Van leidinggevendenden te eisen dat ze voldoende toezicht hebben op waarom en hoe politieambtenaren identiteitscontroles uitvoeren op het terrein en hen hierover regelmatig feedback geven, met specifieke aandacht voor of de redenen van de controles gegrond zijn.
- Van politieambtenaren te eisen om routinematig te motiveren aan de betrokken persoon waarom zij een identiteitscontrole uitoefenen (ook wanneer iemand hier niet om vraagt);
- Geanonimiseerde data te verzamelen over politiecontroles, met name over het tijdstip en de plaats van de controle, de identiteit van de politieambtenaar, de reden, de effectiviteit en het gevolg van de controle, en over de etniciteit van de gecontroleerde persoon, met aandacht voor de privacy van de gecontroleerde personen, met het bestrijden van discriminatie als doelstelling.
- Toe te zien dat deze data correct en volledig worden verzameld, een systeem te voorzien om deze data te evalueren en publiek te rapporteren over deze data;

Amnesty International roept de federale en lokale politie op om:

- een constructieve en betekenisvolle dialoog op te starten met minderheidsgroepen en contactpersonen te voorzien, om een beter inzicht te krijgen in noden, verwachtingen en eventuele problemen die voorkomen binnen deze groepen;
- meer gesofisticeerde misdaadbestrijdingsstrategieën te ontwikkelen die niet terugvallen op beslissingen op basis van persoonlijk buikgevoel van een politieambtenaar om een persoon al dan niet te controleren, en die gepaste richtlijnen en instructies geven aan politieambtenaren over hoe ze verondersteld worden deze strategieën te implementeren zonder terug te vallen op discriminerende controlepraktijken.

OPLEIDING:

Amnesty International roept de minister van Binnenlandse Zaken en de politiescholen op om:

- In de basisopleiding van politiemensen expliciet aandacht te besteden aan het verbod op etnisch profileren, zowel theoretisch als praktisch;
- Deze opleidingen moeten als doelstelling hebben dat politieambtenaren zich bewust worden dat hun gedrag gebaseerd kan zijn op persoonlijke vooroordelen, zonder hen het gevoel te geven dat ze beschuldigd worden van racisme of discriminatie, en hen uitnodigen om zelfkritisch te zijn met de bedoeling om hun effectiviteit te verbeteren.
- Opleidingen rond diversiteit, antidiscriminatie en etnisch profileren regelmatig te evalueren op het effect op de kennis, attitude en vaardigheden van politieambtenaren, en bij te sturen indien nodig.

KLACHTENBEHANDELING:

Amnesty International roept de minister van Binnenlandse Zaken, de Diensten Intern Toezicht en het Comité P op om:

- Het publiek actief uit te nodigen om klacht in te dienen als ze vinden dat ze etnisch geprofileerd werden, en deze klachten ernstig te nemen, zowel door specifieke klachten op een grondige, onpartijdige, transparante en effectieve manier te behandelen als door een bredere beoordeling van de omvang van het probleem te faciliteren, en de corrigerende maatregelen die moeten genomen worden.
- De aanbeveling van het VN-Comité tegen Foltering te implementeren om gepaste maatregelen te nemen om het toezicht en monitoringmechanismes voor de politie te versterken.

'JE WEET NOOIT MET MENSEN ZOALS JIJ'

Politiebeleid ter preventie van etnisch profileren in België

Amnesty International België

Mei 2018

 [Facebook.com/amnestyvl](https://www.facebook.com/amnestyvl)

 [Twitter.com/amnestyvl](https://twitter.com/amnestyvl)

www.amnesty-international.be

